Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ КОМИТЕТИ ВА ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1928 ЙИЛ 11 ДЕКАБРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН ● № 89 (9835). ● 1990 йил 10 май ● пайшанба ● Баҳоси 3 тийин.

ХАЛҚНИНГ БУЮК ЖАСОРАТИ

Москвада Улуғ Ватан урушида совет халқи қозонган Ғалабанинг 45 йиллигига бағишланган тантанали йиғилиш

Буюк ва унутилмас ғалаба. Бизнинг ғалабамиз совет кишилари қалбида ва хотирасида шундай бўлиб қолади. 1945 йил тобора олислаб бормоқда, бироқ йиллар халқ жасоратини хиралаштирмайди, балки у ҳозирги авлодларнинг ишларида давом эттирилмоқда. Ғалабага эришилган ўша май кунидан бошлаб ҳозирги вақтда биз дадил киришган мамлакатни инқилобий янгилаш сари гўё кўприк ўрнатилди.

8 май куни ССР Иттифоқи Катта театрида Москва меҳнаткашлари ва Москва гарнизони жангчилари вакилларининг 1941—1945 йиллардаги Улуғ Ватан урушида совет халқи қозонган Ғалабанинг 45 йиллигига бағишланган тантанали йиғилиши бўлиб ўтди.

Залда Совет Иттифоқи Қаҳрамонлари, Шуҳрат ордени, бошқа жанговар орденлар ва медаллар, тинчлик давридаги меҳнат учун олинган мукофотлар нишондорлари, пойтахт меҳнаткашларининг вакиллари, иттифоқдош республикаларнинг намояндалари ўтиришибди. Москвадаги дипломатия корпусининг аъзолари, чет эллик меҳмонлар бу ерга келишган.

Тантанали йиғилишда М. С. Горбачев, В. И. Воротников, Л. Н. Зайков, В. А. Крючков, Е. К. Лигачев, Ю. Д. Маслюков, В. А. Медведев, Н. И. Рижков, Н. Н. Слюньков, Э. А. Шеварднадзе, А. Н. Яковлев, А. П. Бирюкова, А. В. Власов, А. И. Лукьянов, Е. М. Примаков, Б. К. Пуго, Г. П. Разумовский, Д. Т. Язов, А. Н. Гиренко, Ю. А. Манаенков, Е. С. Строев, Г. И. Усманов, И. Т. Фролов, СССР Президентлик Кенгаши ва СССР ҳукуматининг аъзолари, Москва шаҳри ва областининг раҳбарлари ҳозир бўлдилар.

Бу ерда таниқли ҳарбий совет саркардалари, Варшава Шартномасида қатнашувчи давлатларнинг мудофаа министрлари, жамоат ташкилотларининг вакиллари ҳам бор.

Йиғилишни Уруш, меҳнат ва СССР Қуролли Кучлари ветеранлари Бутуниттифоқ кенгаши раиси Совет Иттифоқи Маршали Н. В. Огарков очди. Совет Иттифоқи Гимни ижро этилади.

Карнайлар садоси янграб, залга Ғалаба байроғи олиб кирилади.

М. С. Горбачев «Уруш ва ғалаба сабоқлари» мавзуида маъруза қилди.

Йиғилишда Улуғ Ватан урушининг фаол қатнашчиси адмирал В. М. Гришанов, Москва инженерлик физикаси институтининг студенти К. В. Скворцов, Москвадаги Я. М. Свердлов номли шойи комбинати мастерининг ёрдамчиси Л. И. Сувкова, РСФСРда хизмат кўрсатган артист, кинорежиссёр Е. В. Герасимов, мотоўқчи батальони командири майор И. И. Громовлар ҳам сўзга чиқдилар.

Улуғ Ватан урушида совет халқи қозонган Ғалабанинг 45 йиллигига бағишланган тантанали йиғилиш ёпиқ, деб эълон қилинади. Совет Иттифоқи Гимни ижро этилади.

(ТАСС).

УРУШ ВА ҒАЛАБА САБОҚЛАРИ

Москвадаги тантанали йиғилишда М. С. ГОРБАЧЕВ доклади

Ҳурматли ўртоқлар!

Азиз ветеранлар!

Эртага — бизнинг энг ёркин ва фожиали байрамларимиздан бири. 45 йил муқаддам шу баҳор кунида ҳар бир совет оиласига орзиқиб кутилган хабар етиб келди: душман яксон қилинди, ҳақиқат тантана қилди.

Қувончга тўлиб-тошган инсоният фашизм вабосига қарши курашдаги жанговар жасорати учун Қизил Армияни, халқимизни, Совет давлатини мақтов сўзларини аямай шарафлай бошлади. Дўстларимиз ва иттифоқчиларимизнинг миннатдорчилиги, бурчни адо этиш туйғуси, жаҳон ишларида ва хонадонимиздаги ишларда яхшилик томон бурилишга умид оғир жудоликлар азобини бироз юмшатгандек бўлди.

1945 йил 9 май — Ғалабамиз куни, умумхалқ ғурури ва умумхалқ қайғуси кунидир. Даҳшатли, бениҳоя шафқатсиз уруш тугаган кундир.

Урушдан кейинги Европа, мамлакатимиз 45 йилдан буён тинч шароитда ривожланмоқда. Даҳоларнинг башоратлари, улкан ижтимоий ўзгаришлар, фан ва техниканинг буюк ютуқлари, космосга, микроолам сирларига ёриб ўтиш билан нишонланган жўшқин XX аср тарихга айланмоқда. Шу билан бирга хом хаёллар ва утопиялар, улкан фалокатлар, жаҳон урушлари бўлиб ўтган, ажал индустриясини яратган, оммавий қирғин қуролини вужудга келтирган XX аср экология танглиқлари ва энергетикадаги исрофгарчиликлар билан тарихга ўтиб бормоқда.

Икки аср оралиғида вужудга келган ўткир жаҳоншумул муаммолар инсониятни тараққиётнинг ўзи зиддиятли ва можароли эканлигини тағин ҳам чуқурроқ англаб етишга ундамоқда. Инсон ақл-заковатининг ажойиб ғалабалари, буюк илмий кашфиётлар ва техникавий ютуқлар бир эмас, бир неча бор ўз ижодкори ва бунёдкори — инсонга қарши қаратилди. Мисли кўрилмаган уруш фожиасини (унинг оловли қуюни бутун дунё бўйлаб ўтган эди) бошидан кечирган инсоният у қанчалик қимматга тушганлиги, оқибатлари ва сабоқлари тўғрисида ўйламай туролмайди.

* * *

Ҳозир биз, аввало, уруш йилларидан ўтган барча одамларни эслаймиз. Уларнинг ҳар бирини номма-ном айтиш имконияти йўқлиги буюк адолатсизликдир. Буюк ҳақиқат яна шундаки, ҳаммасига бардош берган ғолибнинг номи — совет халқидир.

1941 йил 22 июнида кўп асрли тарихга, жуда катта маънавий, ахлоқий ва моддий бойликка эга бўлган, босқинчиларнинг кўп марта додини берган, улкан кенгликларни оғир меҳнат билан ўзлаштирган ва бирлашган салкам икки юз миллионли халқ урушга тортилди.

Бу атиги бир неча ўн йил ичида уч революцияни, гражданлар урушини бошидан кечирган, жуда қимматга тушган индустрлашни ва коллективлаштиришнинг бутун фожиасини, бошқа оғир синовларни бошдан кечирган, аммо Октябрь идеалларига ишончи, Совет ҳокимиятига садоқатни сақлаб қолган халқ эди. Душман кутилмаганда катта кулфат олдида жипслашган, ўз қийинчиликлари ва кулфатларини унутган ёки бир четга суриб қўйган халққа тўқнаш келди.

Бугун ватандошларимизнинг бутун қалби фронтчиларимизга қаратилган. Барча фронтчиларга ва уларнинг ҳар бирига, мамлакатимиз, ҳозир яшаётган биз ҳаммамиз учун ғалаба келтирган кишиларга қаратилган.

Урушнинг бутун оғирлигини ўз елкасига олган ва буюк жанговар жасорат кўрсатган совет аскарига чуқур эгилиб таъзим қиламиз.

Офицерлар ва генералларга, роталар ва батальонларни ҳужумга бошлаган, полклар ва дивизияларни жангга олиб кирган кишиларга самимий миннатдорчилигимизни айтамиз.

Улуғ Ватан урушининг ажойиб саркардалари — ҳарбий иш даҳоси Г. К. Жуковга, А. М. Василевскийга, К. К. Рокоссовскийга, Н. Ф. Ватутинга, Л. А. Говоровга, И. С. Коневга, Р. Я. Малиновскийга, К. А. Мерецковга, С. К. Тимошенкога, Ф. И. Толбухинга, И. Д. Черняховскийга, И. Х. Баграмянга, А. И. Еременкога, Н. Г. Кузнецовга, Б. М. Шапошниковга, А. И. Антоновга ва бошқа саркардаларга битмас-туганмас миннатдорчилигимизни изҳор қиламиз.

Ҳозир биз разведкачиларимизнинг жасорати тўғрисида тобора кўп нарсани билиб оляпмиз, кўпгина ютиб чиқилган жанглар ва сақлаб қолинган ҳаёт шу разведкачилар туфайлидир.

Партизанлар ва яширин иш олиб борган кишиларни — ана шу жасур ва мард одамларни муносиб қадрлаймиз.

Аскар шинели ва офицер мундирини кийган ишчилар, деҳқонлар, зиёлилар Ватанни ҳимоя қилдилар. Улар завод коржомаларини, пахталикларни, эскирган кийимларни кийиб олиб Ватанни ҳимоя қилдилар. Уларга шон-шарафлар бўлсин!

(Давоми иккинчи бетда).

ЖАСОРАТНИНГ СЎНМАС ЗИЁСИ

Ғалабанинг 45 йиллиги шарафига Москвада ўтказилган парад

Бугун бутун мамлакат нишонлаётган байрам — ҳар бир совет кишиси учун, ер куррасидаги барча софдил кишилар учун энг муқаддас ва энг аҳамиятли байрамдир.

Бу байрамни қирқ бешинчи марта нишонлар эканмиз, биз хаёлан гитлерчилар Москва бўсағасида турган қайғули 1941 йилга қайтамиз. Лекин ўшанда ҳам халқимиз ғалабага ишончини йўқотмаган эди. Ҳатто ўшанда ҳам анъанавий байрам парадини ўтказганмиз, бу парад абадий афсонага айланган.

Кейин урушнинг оғир йилларини бошдан кечирдик. Ниҳоят ғалаба қозонилди. 1945 йилда Ғалабага ҳам бағишлаб ҳарбий парад ўтказилди.

Ана шу икки афсонавий парад оралиғига тарихда мисли кўрилмаган урушнинг саноқсиз кунлари ва тунлари жо бўлди. Совет халқи Улуғ Ватан урушида қозонган Ғалабанинг 45 йиллигига бағишлаб бугун ўтказилган парад иштирокчилари ана шу афсонавий парадлар қатнашчиларига тенглашишга ҳаракат қилдилар. Бу парад 9 май куни Москвада бўлиб ўтди.

Қизил майдонда парад иштирокчилари аниқ тўртбурчак шаклида саф тортиб туришибди. Бугунги парад одатдаги парадлардан эмас. Ғалабани қўлга киритганлар, ўз меҳнати билан бу ёруғ кунни баҳолиқудрат яқинлаштирганлар ёш аскарлар билан бир сафда туриб, унда иштирок этмоқдалар. Ғалабанинг 45 йиллигини байрам қилар эканмиз, у оталаримиз ва боболаримизга қанчалик қимматга тушганини, кўз кўриб қулоқ эшитмаган даражада қимматга тушганини бир дақиқа ҳам унутмаслигимиз лозим. Шунинг учун ҳам ғалабани қўлга киритганларга миннатдорчилигимизнинг чеки йўқ. Уларнинг жанговар ва меҳнат жасоратлари доимо маънавий орзуси бўлиб қолаверади.

Бугун кўпгина уруш ва меҳнат ветеранлари байрам минбаридан жой олдилар. Меҳнат коллективларининг, партия, совет ва жамоат ташкилотларининг вакиллари, фан ва маданиятнинг таниқли арбоблари улар билан ёнма-ён туришибди. Кўплаб чет эллик меҳмонлар, Варшава Шартномасида қатнашувчи давлатларнинг мудофаа министрлари совет халқининг жасоратига ҳурмат билдириш учун келишди. Чет мамлакатларнинг Москвадаги дипломатия ваколатхоналари бошлиқлари ҳозир бўлишди.

Мавзолейнинг марказий минбарига М. С. Горбачев, В. И. Воротников, Л. Н. Зайков, В. А. Крючков, Е. К. Лигачев, Ю. Д. Маслюков, В. А. Медведев, Н. И. Рижков, Н. Н. Слюньков, Э. А. Шеварднадзе, А. Н. Яковлев, А. В. Власов, А. И. Лукьянов, Е. М. Примаков, Президентлик Кенгашининг аъзолари кўтарилишди.

Таниқли совет ҳарбий қўмондонлари ҳам шу ердалар.

Спасск минорасидаги Кремль курантлари ўн марта бонг урди. Фанфаралар бутун жаҳонга «Ҳамма қулоқ солсин!» парад бошланди, деб жар солади. СССР мудофаа министри Совет Иттифоқи Маршали Д. Т. Язов парад қўмондони генерал-полковник Н. В. Калининнинг рапортини тинглайди. Шундан кейин у қўшинлар олдидан ўтади ва парад иштирокчиларини Ғалабанинг 45 йиллиги билан муборакбод қилади. Бунга жавобан уч бора «Ура!» садолари чор атрофни ларзага солади.

Совет Иттифоқи Маршали Д. Т. Язов қўшинлар олдидан ўтиб бўлгач, Мавзолей минбарига кўтарилади ва нутқ сўзлайди.

Д. Т. ЯЗОВ нутқи

Совет Қуролли Кучларининг жангчилари!

Улуғ Ватан урушининг азиз ветеранлари ва меҳнат ветеранлари!

Совет Иттифоқи меҳнаткашлари!

Ҳурматли хорижий меҳмонлар!

Ўртоқлар!

Сизларни совет халқининг Улуғ Ватан урушидаги Ғалабаси байрами билан табриклайман ва қутлайман!

Совет халқи ва унинг Қуролли Кучлари 45 йил муқаддам фашистлар Германиясини тор-мор қилдилар. Совет кишиларининг Ватанимиз учун кураши тўрт йил давом этиб, жуда оғир кечди. Ана шу мардонавор курашда улар фақат ўз она заминини ҳимоя қилиб қолмай, шу билан бирга Европа халқларини фашизм зулмидан ҳам қутқардилар.

Совет халқининг ватанпарварлик ва байналмилал руҳи улуғворлиги унинг мислсиз жанговар ва меҳнат жасоратида мужассам бўлди. Совет халқи ўн еттинчи йилнинг октябрида ўзи танлаб олган социалистик йўлга букилмас садоқати ҳамма синовлардан ўтди.

Уруш совет давлат тузумининг мустаҳкамлигини, мамлакатимиз халқларининг қардошларча дўстлиги бузилмаслигини ишонарли тарзда кўрсатди. У ажралган, ёлғиз ҳолда эмас, балки фақат мустаҳкам иттифоқ бўлиб, ўзаро ҳурмат, ёрдам ва ҳамкорлик қилган тақдирдагина ҳар қандай кулфат ва қийинчиликларни бартараф этиш, ҳар қандай вазифаларни ҳал қилиш мумкинлигини тасдиқлади.

Совет Қуролли Кучлари ўз жанговар байроқларини ўтган уруш жанггоҳларида шон-шуҳратга буркадилар. Халқнинг ажралмас қисми бўлган Совет Қуролли Кучлари унинг доимий мадади туфайли мардлик, матонат, қатъият ва жасорат кўрсатдилар. Социалистик ҳарбий ташкилотнинг, совет ҳарбий санъатининг ҳал қилувчи даражадаги устунлиги ажойиб тарзда тасдиқланди. Ғалаба жангчиларимиз ва командирларимиз, саркардаларимиз ва ҳарбий бошлиқларимиз жанговар маҳоратининг чўққиси бўлди.

Биз фашизмни фақат жанг майдонида эмас, иқтисодий жиҳатдан ҳам енгдик. Металл, кўмир ва нон учун, ёқилғи ва хом ашё учун, қурол яратиш учун оғир жангда саноат ва қишлоқ хўжалиги социалистик тусда ташкил этилишининг жуда катта имкониятлари исботланди. Ишчилар синфи, деҳқонлар ва зиёлиларнинг ижоди, ташаббускорлиги мисли кўрилмаган даражада кенг тус олди. Меҳнат жасорати ҳам фронтдаги каби оммавий тусда бўлди.

Кўп миллионли оммманинг онгига сингиб кетган Ленинчи Коммунистик партиянинг ғоялари қудратли моддий куч, ғалабамизнинг ҳал қилувчи омилларидан бири бўлди. Партия ва унинг жойлардаги органлари умумхалқ курашининг жонли-танаси айланди. Ҳар бир партия аъзосидан тўрт нафари фронтда, жанговар қисмларда, фидокор мудофаа корхоналарида меҳнат қилди. Уруш йилларида уч миллион коммунист жангларда ҳалок бўлди. 5 миллиондан кўпроқ янги жангчилар партия сафларини тўлдирдилар.

Совет кишилари Ғалабанинг 45 йиллиги байрамида гитлерчиларга қарши уюшган давлатларнинг, халқларнинг ва армияларнинг, қўлига қурол олиб, фашистларга қарши курашганлар қаторида, қаршилик кўрсатиш ҳаракатида ёки фашизмга қарши умумий душманга қарши курашда иштирок этган кишиларнинг ҳаммасига муносиб баҳо бермоқдалар.

Ўтган уруш биргаликда қарши курашган халқлар билан қўлга киритилган ғалаба шубҳасиз умумбашарий қадриятдир. Шу билан бирга биз унинг ҳақли равишда Ватанимизнинг, бутун халқнинг мулки, деб ҳисоблаймиз. Совет-Германия фронтида агрессор ўз қуролли кучларининг деярли учдан икки қисмидан маҳрум бўлди. Совет қўшинларининг матонати, уларнинг бу фронтда берган қақшатқич зарбалари иккинчи жаҳон урушининг ва инсониятнинг тақдирини белгилаб берди, ғалабани ҳал қилувчи роль ўйнади.

Ғалабамизнинг жаҳоншумул-тарихий миқёслари ҳозирги пайтда тағин ҳам равшанроқ кўриниб турибди. Ғалаба инсоният олдида ижтимоий тараққиёт ва тинчлик сари янги йўлларни очиб берди. Урушдан кейинги даврда реакция ва агрессия кучлари ана шу йўлларга кўп гов ва тўсиқлар солдилар. Аммо шунга қарамай ғалаба самараларини сақлаб қолишга муваффақ бўлинди.

Қайта қуриш туфайли вужудга келган янги сиёсий тафаккур замонамизнинг ўткир муаммоларини амалий ҳал қилишнинг асосий омили бўлиб қолди. Совет Иттифоқидаги чуқур ўзгаришлар ва ташқи сиёсатдаги ўзгаришлар халқаро турмушда ижобий ўзгаришларга олиб бормоқда. Муносабатлар ўрнини муросот эгалламоқда. Музокара жараёнлари ривожланяпти, хавфсизлик мустаҳкамланяпти. Бироқ ижобий силжишлар ҳозирча муқаррар тус олгани йўқ. Уруш хавфи ҳамон сақланиб турибди.

Совет Иттифоқи ана шундай шароитда мудофаа қобилиятини зарур ва етарли даражада сақлаб турган ҳолда мудофаа қурилишини амалга оширмоқда, бу ўзгартишларнинг мажмуи ҳарбий ислоҳотни ташкил этади.

Совет жангчилари бутун халқ билан биргаликда партия ишлаб чиққан қайта қуриш сиёсатини амалга оширишда фаол қатнашмоқдалар. Улар КПСС Марказий Комитетининг партия XXVIII съездига ҳаракат дастури...

(Давоми тўртинчи бетда).

ҒАЛАБА КУНИНИ ЯҚИНЛАШТИРИШ УЧУН ЖАНГ ҚИЛГАНМИЗ

В. И. Ленин номли майдон 9 май куни шаҳар жамоатчилиги вакилларини литавраларнинг гумбурлаши билан эмас, қалбларга етиб борадиган мусиқалар билан кутиб олди. Шаҳар жамоатчилиги вакиллари бу ерга, номаълум аскар қабрини зиёрат қилиш, мислсиз оғир жангда фашизм устидан ғалаба қозонган халқнинг сўнмас жасоратини ҳурматлаш учун келишган.

Ўша унутилмас май кунидан буён ўтган 45 йил бу воқеанинг аҳамиятини камайтира олмади. Мамлакат ҳозир шундай ўзгаришлар ва жараёнлар даврида яшамоқдаки, улар ҳар биримизни бутунлай ўзига ром қилиб олмоқда, мана шундай «жўшқин кунлар»да айрим нарсаларнинг унутилиши ажабланарли эмас. Баъзи бировлар совет халқининг Улуғ Ватан урушидаги ғалабаси аҳамиятини камайтириб кўрсатиш, унга қайтадан баҳо бериш учун зўр бериб уриниб, турмушимизнинг худди ана шу жиҳатидан фойдаланишга уринмоқдалар. Лекин бундай уринишлар беҳуда! Ахир ўша даҳшатли уруш ҳеч қачон унутилмаслиги керак, чунки бу уруш кекса авлод учун жуда қимматга тушган.

Ўша йилларда Ўзбекистон халқлари ҳам ягона сафга турдилар, фронтларда ва мамлакат ичкарисида ғалаба дақиқаларини яқинлаштирдилар, гитлерчи галаларни тор-мор келтиришга ўз ҳиссаларини қўшдилар. Эслаб кўрайлик: душман вақтинча босиб олган территориялардан республикага ўнлаб ва юзлаб саноат корхоналари кўчириб келтирилди, улар Ўзбекистон меҳнатчиларининг ёрдамида саноқли кунларда ҳарбий маҳсулот ишлаб чиқара бошлади. Эсга олайлик: ўн минглаб ва юз минглаб қочоқлар бу ердан бошпана топдилар. Эсга олайлик: юз минглаб ўзбекистонликлар фашистларга қарши жангларда бевосита иштирок этдилар, улардан 120 минг нафардан кўпроғи орден ва медаллар билан мукофотланди.

Одамлар Ўзбекистон пойтахтидаги парадлар хиёбонига Номаълум аскар қабри олдидаги мангу олов томон бораётганларида яна кўп нарсалар ёдга тушади. Мангу олов ёнига Ўзбекистон ССР Президенти, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Олий Совети ва республика Министрлар Советидан, Қизил Байроқ орденли Туркистон ҳарбий округи ҳарбий кенгашидан, партия, уруш ва меҳнат ветеранларидан гулчамбарлар қўйилади. Тошкент область партия комитети ва область ижроия комитети, Тошкент шаҳар партия комитети ва шаҳар ижроия комитети, касаба уюшмалари Ўзбекистон республика кенгаши номидан, Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети номидан гулчамбарлар қўйилади...

Ана шундай дақиқаларда одамларнинг жипслиги, бирлиги нақадар қудратли куч эканлигини айниқса яққол ҳис этасан. Бундай жипслик бўлмаганда эди уруш йилларида босқинчилар ҳужумини қайтара олмаган бўлардик. Бундан бир неча кун олдин Совет Иттифоқи Қаҳрамони Б. Эргашев Туркистон ҳарбий округи ҳарбий кенгашида ўтказилган қабулда сўзга чиқиб, фронтда жанговар ўртоқларнинг миллатини ҳеч ким ва ҳеч қачон суриштирмаганини гапирди. Ўшанда жангда ўзингни мард тутасанми ёки йўқми, ярадор дўстингни суяйсанми ёки уни ташлаб кетасанми — ана шу асосий мезон эди. Ҳамма учун муштарак озодлик йўлида биргаликда жанг қилишди. Байналмилаллик бутун совет халқини бирлаштирган негиз эди. Совет халқи шу негизда бирлашди ва ғалаба қозонди.

...Майдон узра ССР Иттифоқи ва Ўзбекистон ССР Давлат мадҳиялари янграйди. Тантанали маросим туркистончи жангчилар фахрий қоровулининг ҳарбий оркестр садолари остида саф тортиб ўтиши билан ниҳоясига етади.

Шу куни Волгоград кўчасидаги уруш йилларида Тошкент госпиталларида ҳалок бўлган ярадорлар дафн этилган меъмориал ҳарбий қабристон тошкентликлар учун яна бир зиёратгоҳ бўлди. Бу ерда ҳам қабрлар устига, мотамсаро она ҳайкали пойига гуллар ва гулчамбарлар қўйилди, уларни миннатдор шаҳарликлар келтиришган эди.

Шу куни катталар ва болалар, одамлар оилалари билан генерал Собир Раҳимов ҳайкали томон, Коммунарлар хиёбонидаги қардошлик қабристони томон, ҳамма учун қадрли бошқа хотира жойлари томон боришарди.

Ҳамма жойда одамлар озодлигимиз ва мустақиллигимизни ҳимоя қилиш, бугунги кунимизни сақлаб қолиш учун жон фидо қилган кишиларнинг порлоқ хотираси олдида бош эгиб, сукут сақлашар эди.

Кечқурун совет халқининг Улуғ Ватан урушидаги ғалабаси шарафига тўплардан 30 марта ўқ узилиб, байрамга якун ясалди.

Гулчамбарлар қўйиш маросимида Ўзбекистон ССР Президенти, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари И. А. Каримов, Ўзбекистон ССР Олий Советининг Раиси М. И. Иброҳимов, Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Раиси Ш. Р. Мирсаидов қатнашдилар.

Байрам тантаналарида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети Бюросининг аъзолари ва Бюро аъзолигига кандидатлар, республика Олий Советы, ҳукумати аъзолари, СССР ва Ўзбекистон ССР халқ депутатлари ҳам иштирок этдилар.

(ЎзТАГ).

ТОШКЕНТ ОТЧОПАРИДА.

В. МОЛГАЧЕВ олган суратлар.

ФРАНЦИЯ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ МОСКВАГА ТАШРИФИ ТЎҒРИСИДА

Франция Президенти М. Миттеран ўзаро келишувга мувофиқ шу йилнинг 25 майида Москвага ташриф бую-

УРУШ ВА ҒАЛАБА САБОҚЛАРИ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Уруш йилларининг меҳнат эпопеяси совет халқи истеъдодларга нақадар бойлигини яна бир бор кўрсатди. Кўпгина олимлар қурол-яроғлар ва жанговар техника конструкторлари — В. Г. Грабин, В. А. Дегтярев, С. В. Ильюшин, Ж. Я. Котин, С. А. Лавочкин, А. А. Микулин, В. М. Петляков, А. Н. Туполев, Г. С. Шпагин, А. С. Яковлев, халқ комиссарлари ва бошқа саноат раҳбарлари — Б. Л. Ванников, Н. Вознесенский, А. П. Завенягин, И. М. Зальцман, А. Н. Косигин, В. А. Малишев, Г. И. Носов, И. Ф. Тевосян, Д. Ф. Устиновларнинг номлари ҳақли равишда Буюк Ғалаба йилномасига ёзилди. О. Е. Патон ва И. В. Курчатов, С. П. Королев ва В. П. Глушко, минглаб совет олимлари ўз ижодий изланишларини мамлакат мудофаасига бағишладилар.

Эркаклар қолмаган ярим оч қишлоқларда деҳқончиликнинг бутун оғирлиги аскарларнинг жафокаш аёллари, бевалар, кампирлар зиммасига тушди. Уруш йилларида хотин-қизлар қилган ишлар мислсиз бўлиб, улар ҳеч қачон унутилмайди.

Темирйўлчилар, автомобилчилар ва сув транспорти ходимлари кечаю кундуз юк ташидилар, алоқачилар алоқани таъминладилар. Госпиталларда ва санитария поездларида урушда жароҳатланган, майиб бўлган аскарларнинг ҳаётини сақлаб қолиш учун кураш бир дақиқа ҳам тўхтамади. Муаллим ва ёзувчи, актёр ва бастакор, рассом ва кинооператор — бутун ижодкор зиёлиларимиз ўз меҳнатини Ғалаба кунини яқинлаштиришга бағишлади.

Москва, Ленинград ва бошқа қаҳрамон шаҳарлар ҳақли суратда жанговар шуҳрат қозонган. Лекин Волгабўйи, Урал, Сибирь шаҳарлари ва Кузбасс ҳамда Магнитка меҳнаткашларини ҳам унутмайлик. Новосибирск ва Свердловскдан, Пермь, Горький ва Челябинскдан, Куйбишев ва Нижний Тагилдан, мамлакатимизнинг бошқа кўплаб катта ва кичик шаҳарларидан энг янги намунадаги танклар ва самолётлар, барча калибрлардаги қуроллар, миномётлар, снарядлар, автоматлар, патронлар юборилди. Фронт Боку ва Волга нефти бўлмаганида, Ўзбекистон ва Тожикистон пахтаси бўлмаганида нима қиларди?

Мамлакат бир ёқадан бош чиқариб, фронт ва мамлакат ичкарисидаги кучларни бирлаштириб, қизғин меҳнат орқали Ғалабага эришди.

Биз иттифоқдош армиялар — Буюк Британия, Америка Қўшма Штатлари, «Курашаётган Франция», Канада аскарларига, Югославия ва Албания халқ озодлик армияларининг қаҳрамонларига, Польша қўшинлари жангчиларига, Чехословакияда фашист босқинчиларига қарши курашчиларга, Европа қаршилик кўрсатиш ҳаракати қатнашчиларига, Хитой ва Корея, Вьетнам ва бошқа кўплаб мамлакатларнинг япон милитаристларига қарши курашган жангчилари ҳамда партизанларига миннатдорчилик сўзларимизни айтамиз. Улардан кўпларининг вакиллари орамизда, шу тантана маросимида ўтиришибди, биз уларни табриклаймиз.

Гитлер тўдалари немис халқи бошига қандай миллий фалокат солганлигини тушунган Германия антифашистларига миннатдорчилик билдирамиз.

Ғалабага ҳисса қўшган барча кишиларни муносиб баҳолар эканмиз, инсоният иккинчи жаҳон уруши жангоҳларида берган ниҳоятда кўп қурбонларни эслаб, уларнинг хотираси олдида бош эгамиз.

45 йил муқаддам совет халқи берган талафотлар қай даражада эканлигини, у тўккан қон ва кўз ёшлари ғам-ташвишларнинг қандай океанига жо бўлишини ҳали ҳеч ким охиригача билмасди. Ғалабанинг қадр-қиммати хусусидаги ҳақиқатнинг ўзи катта синов бўлди. Бугун уни тилга олиш ниҳоятда қийин. Лекин давр ришталари узилмаслиги ва ҳалок бўлганлар хотираси олдида қалбимиз меҳрсиз бўлиб қолмаслиги учун буни айтмаслик мумкин эмас.

Ўрнимиздан туриб, халқимиз бошига ва умуман қачонлардир қайси бир халқ бошига тушган энг оғир урушлардан бирида ҳалок бўлган кишилар хотирасини сукут сақлаб қайғу билан ёдга олайлик, ўртоқлар.

Уруш салкам 27 миллион совет кишиларининг ҳаётига зомин бўлди. Бундан ташқари миллионлаб ярадорлар, контузия бўлганлар, совуқда қотиб қолганлар бор.

Уруш илгари бўлганидек, армияларнинг бир-бирига қарши жанг қилишидан иборат эмасди. Босқинчи бутун халққа, унинг туриш-турмушининг энг зарур негизларига зарба урди.

Одамлар фронтлардаги жангларда ҳалок бўлдилар, улар ўз уйларида снарядлар портлаши натижасида ҳалок бўлдилар. Уларни босиб олинган ҳудудларда мафкуравий душман ёки иркий жиҳатдан расо бўлмаган кишилар сифатида отиб ташладилар. Қариялар, хотин-қизлар, болаларни ажал лагерларида режали равишда аямай йўқ қилиб юбордилар. Белоруссия, Украина ва Россиянинг юзлаб қишлоқлари аҳолиси билан бирга ёндириб юборилди.

Одамлар кўчирилаётганида ва бомбалар ташланаётганида, очлик ва юқумли касалликлар тарқалиши оқибатида соғлиғини йўқотган, ногирон бўлиб қолган гражданларнинг сон-саноғи йўқ.

Европадаги жанг майдонларида юз минглаб совет жангчилари жонларини қурбон қилишди. Польшани озод қилиш учун курашда аскар ва офицерларимиздан 600 минг киши ҳалок бўлди. Чехословакияда 140 минг, Венгрияда 140 минг, Руминияда 69 мингга яқин, Югославияда 8 минг, Австрияда 26 минг, Норвегияда 2 мингдан кўпроқ, Финляндияда 2 мингга яқин, Хитойда 8 минг, Кореяда 1,5 минг аскар ва офицеримиз жонини қурбон қилди. Германия заминида 100 мингдан ортиқ жангчи ҳалок бўлди.

Ўша ниҳоятда оғир йилларда халқимиз абадий яшаши учун, давлатимиз тарихи интиҳосига етмаслиги учун, бошқа халқларни фашистлар асоратидан халос этиш учун ўлимни ва не-не қийноқ-азобларни ўзига раво кўрган ватандошларимиз хотирасини ёдга олайлик.

Ҳарбий қасамга содиқ қолган, гражданлик ор-номусини йўқотмаган, ҳатто Гитлер қамоқхоналарида Ватан учун жанг қилишни давом эттирган кишиларнинг барчасига муносиб баҳо берайлик.

Қардошлик мозорларига дафн этилган номаълум жангчиларимизни, уруш чорраҳаларида дом-дараксиз йўқолган, лекин ор-номуси, шон-шарафини йўқотмаган кишиларни унутмаймиз.

Ярадорлар, хотин-қизлар, болалар, қарияларни қутқара туриб ҳалок бўлганларнинг хотираси олдида бош эгамиз. Нацистлар истилоси тақдирини мажруҳ этган, бенасибу бенаво қилган барча кишиларни ёдга оламиз.

Мана шу қирқ бешинчи Ғалаба баҳорида узоқ ўн йилликлар давомида номларини тилга олмай, сукут сақлаб келинган, покиза номи ва гражданлик ҳуқуқларидан ғайриқонуний равишда маҳрум этилган, лагерларга ташланган кишиларни эсга оламиз. Таҳқирланган, айби бўлмай туриб судланган, соқчилар назорати остида юрган кишилар ҳам Ғалабага ҳисса қўшганлар, улар Воркутада кўмир қазиганлар, Сибирда ўрмон кесганлар, Магаданда руда ва олтин қазиб олганлар.

«Идоралар» деб аталмиш илмий-тадқиқот институтлари ва конструкторлик бюроларида тиканли тўсиқлар ортида меҳнат қилган инженерлар, техниклар, конструкторларга муносиб баҳо берамиз. Бу кишилар ўз фожиавий тақдирларига қарши ўлароқ, ўзларини аямай Ғалаба учун ишладилар.

Биз бугун онт ичгандек: ҳеч ким ва ҳеч нарса унутилмайди, деган сўзларни такрорлаймиз. Бу қасос олишга чақириқ эмас. Бу сўзларни инсонни-инсон қиладиган қалб хотираси айтмоқда. Ватанимизни олчоқлардан ҳимоя қила туриб, шон-шуҳрат изламасдан, мардлик ва матонат билан ўзини абадиятга айлантирганларнинг хотираси сўнмайди.

Ўтиришингизни илтимос қиламан, ўртоқлар.

Булар аччиқ, аламли ҳақиқатдир. Ўша давр воқеалари тўғрисида ўтган замонда гапира олмаётганлигимизга ажабланиш керакми? У воқеалар ўзимизнинг, борлиқни қабул қилишимизнинг ажралмас бир қисми бўлиб, ушбу заминда нима ҳақиқат ва нима ёлғон эканлигининг биз учун мезони бўлиб қолмоқда.

* * *

Уруш сабоқларини унутиш — ўзимизни ҳам, кўкрагини қалқон қилиб бизни ҳимоя қилган, мана, қирқ беш йилдан бери бизнинг ҳимоямизда тинч ухлаётган кишиларни ҳам унутиб юбориш бўлур эди.

Ғалаба куни — ҳақиқат учун ҳалок бўлган кишиларни ҳурмат билан эслашга таклиф этишгина эмас, байрам тантаналари учунгина баҳона эмас. Бу иккинчи жаҳон уруши деб аталган фожиа сабабларини мушоҳада этадиган лаҳза ҳамдир. Бу урушларсиз дунёга содиқлик тўғрисидаги баёнотнинг самимийлиги синовдан ўтадиган кундир, бу кун ҳамма учун сахийлик билан бир хилда нур ва илиқлик таратади.

«Фашизм — бу уруш демакдир!», деб биринчи бўлиб ўртага шиор ташлаган Совет Иттифоқи, герман нацистлари ва япон милитаристлари инсониятга солаётган хавф-хатардан халқларни воқиф этиш учун бошқаларга нисбатан кўп куч-ғайрат сарфлаган Совет Иттифоқи нима учун агрессияни даф этишга шу даражада ёмон тайёргарлик кўрди? Бу қандай содир бўлди? Нима учун биз кўрган талафотлар ва вайронгарчиликларнинг миқёси ниҳоятда чексиз бўлди? Армиямизнинг Рейхстаг устига Ғалаба байроғини тиклаш сари борган йўли нима сабабдан шу даражада машаққатли бўлди?

Биз ана шу ва бошқа асосий масалаларга қайта-қайта мурожаат қиламиз, чунки бизнинг ақлимиз ва виждонимизга аввалги унча тўла бўлмаган, кўпинча эса ноаниқ жавоблар сингмайди.

Биринчи жаҳон уруши куч ишлатиш сиёсати ҳеч нарсани ҳал қилолмаслигини, фақат можароларнинг янги чигал тугунларини келтириб чиқаришини кўрсатди. Бироқ империализм зўравонлик ва экспансия нуқтаи назаридан фикрлашда давом этаверди. Қурол-яроғлар пойгасини тўхтатиш ва босқинчига биргалашиб зарба бериш системасини вужудга келтириш фойдасига қаратилган совет ташаббуслари халқаро мулоқотда расмий равишда куч ишлатишга қарши бўлган ҳукуматларнинг фаол қаршилигига дуч келаверди. Асосан ишчилар ҳаракатида, тараққийпарвар кайфиятдаги зиёлилар ўртасида Москванинг чақириқлари қўллаб-қувватланди. Бунинг устига 1937—1938 йилларда уюштирилган суд процессларни, қатағонлик тўлқини кўп кишиларни Совет Иттифоқидан, социалистик ғоялардан узоқлаштирди.

Герман рейхининг бошлиқлари биринчи жаҳон урушидан ўзларича хулоса чиқардилар. Қасд олиш фикрлари асосида нацистлар мафкураси вужудга келди. «Ҳаётий кенглик» учун оммавий жанг манфаатлари йўлида Гитлерга ҳукуматни бошқариш ҳуқуқи берилди. Совет давлатини йўқ қилиш, СССРда истиқомат қилаётган халқларни жисмонан қириб ташлаш ёки уларни қулга айлантириш нацизм жаҳонгирлик сиёсати режасининг ҳал қилувчи жиҳати бўлди.

Уруш халқлар ҳаётига зимдан «кириб кела бошлади». Халқаро муносабатларга путур етказа бошлади. 30-йилларнинг ўрталариданоқ аслида Осиё, Африка, Европадаги айрим уруш ўчоқлари умумжаҳон ёнғини билан қачон қўшилиши тўғрисидаги масалагина очиқ қолган эди.

Олимлар ва сиёсатчилар Гитлерни тийиб қўйиш мумкинмиди-йўқмиди, деб ҳалигача баҳслашадилар. Ўтмиш воқеаларини фараз қилиш фойдадан холи эмас, чунки у келажакка эҳтиёткорлик билан қараш имконини беради. Шундай қилиб, Чемберлен ва Даладье олиб борган босқинчиларни «тинчитиш» сиёсати бўлмаганида, Германия билан Совет Иттифоқи бир-бирининг бошига етади ва ўшанда бутун Европага ўз хоҳиш-иродамизни ўтказишимиз мумкин қабилидаги ёвуз ният бўлмаганида, воқеалар мутлақо бошқача тусда бўлур эди, бу очиқ-ойдин кўриниб турибди.

Ҳар ҳолда урушнинг олдини олиш имконияти ниҳоятда кам эди. Лекин Гитлер тўдаларининг босқинчилиги мамлакатимизга келтирган кулфатни камайтириш мумкинлиги шубҳасиз эди.

СССР халқ депутатларининг Иккинчи съездида нацистлар Польшага бостириб киришидан бир ҳафта олдин ҳужум қилмаслик тўғрисида тузилган Совет — Германия шартномасига принципиал баҳо берилди. У ердаги гапларни қайтариб ўтирмайман. Уруш бошланишини жуда катта сиёсий ва маънавий йўқотишлар эвазига бирмунча орқага суришга муваффақ бўлинган, аммо бу муваффақият йўл қўйилган қўпол стратегик хатолар натижасида йўққа чиқарилганини айтмоқчиман, холос.

Қизил Армияни авиация, танклар, артиллерия билан қуроллантириш учун жуда кўп иш қилинди. Лекин немисларникидан қолишмайдиган янги техника — Т-34 танки ёки ИЛ-2 ҳужумчи самолётини эслатиб ўтишнинг ўзи етарли — қўшинларга 1940—41 йилларда етказиб берила бошланди, аскарлар ва офицерларни уларни бошқаришга ўргатиш учун эса кўп ойлар талаб қилинарди.

Армиямиз заифлашиб қолганлиги, аниқроғи қўмондон кадрларни ёвузларча жазолаш оқибатида бошлиқсиз бўлиб қолганлиги, сабабли аҳвол айниқса мураккаблашди. Сталин армия, корпус, дивизия, бригада ва ҳатто полк қўмондонларини алмаштириб ва қатағон қилиб, мамлакат мудофаа бошқарувининг бутун системасини бузиб юборди. Ўшанда 40 мингга яқин офицер ҳаёт билан видолашди ёки озодликдан маҳрум бўлди.

Билимдон қўмондонларсиз қўшинлар ҳам борлиги 1941 йилдан аввалроқ маълум эди. Бу нарса аввалига Ҳасан кўлида, сўнг Финляндия билан урушда ва ниҳоят Халхин-Голда, япон босқинчиларига қарши турган совет-монгол группасига Г. К. Жуков қўмондон қилиб тайинлангунича маълум бўлган эди.

Разведка маълумотларига етарли баҳо бермаслик ҳам мудҳиш оқибатларга олиб келди, бунинг натижасида немис қўмондонлиги тўсатдан ҳужум қилиш, ҳужумда катта устунликка эришиш сингари омилдан тўла фойдаланишга муваффақ бўлди.

Сталин 1941 йилнинг баҳоридан тайёрланаётган ҳужумнинг қачон бошланиши ва ҳатто вермахт асосий зарбаларининг йўналишлари тўғрисида муттасил маълумот олиб турди. Бироқ у Германиянинг ўз қўшинларини Шарққа ташлашга тайёргарлик даражасига эмас, бизнинг кенг миқёсли урушга тайёр эмаслигимизга асосланишни афзал кўрди.

Вермахт 1941 йилнинг апрель-май ойларида Баренцево денгизидан Қора денгизгача бўлган бутун чегара бўйлаб ёппасига ҳужум қилиш учун олдинги марраларга силжиди, Сталин эса ҳаммага ўзларини гўёки ҳеч нарса рўй бермаётгандек ҳис этишларини амри фармон қилди, сохта некбинликка нисбатан соғлом фикрга кўпроқ ишонишга мойил бўлганларни «иғвогарлар» ва «халқ душманлари» сифатида шарманда қилишни буюрди. Албатта бундан келиб чиқадиган ҳамма оқибатлар маълум эди.

Ҳатто мамлакатимизга 22 июнда ёпирилиб кирган оловли қуюн ҳам Сталиннинг такаббурлигига таъсир кўрсата олмади ва ҳеч бўлмаганда Гитлер уни доғда қолдирганини тан олишни ҳам ўзи учун эп кўрмади. Унинг биринчи галдаги ғайриихтиёрий ҳаракати: «эҳтимол ҳали ҳар ҳолда бу уруш эмасдир, балки можародир», деб давлат чегарасидан ўтмаслик тўғрисида буйруқ беришдан иборат бўлди.

Уруш бўлишини кутган эдилар. Унга тайёрланаётган эдилар. Лекин урушни унинг бошланиши ғафлатда қолдиргандек саросимага тушиб кутиб олишди.

Урушнинг бошланғич даври натижаси Қизил Армия учун даҳшатли бўлди — миллионлаб кишилар ҳалок бўлди, жароҳатланди, бедарак йўқолди ва душман қўлига асир тушди. Биз энг муҳим саноат марказлари ва қишлоқ хўжалик районларидан маҳрум бўлдик. Бутун Украина ва Белоруссия, Молдавия ва Болтиқбўйи, Россия Федерациясининг бир қанча областлари душман оёғи остида қолди.

Сталиннинг ана шу воқеалардаги сўзсиз хатоси тўғрисида гапирар эканмиз, агар биз тарихий ҳақиқат тарафида қолишни хоҳласак, унинг Олий бош қўмондон, Мудофаа давлат комитети раиси лавозимидаги бутун фаолиятини йўққа чиқариш нотўғри бўлур эди. Чексиз ҳокимиятга эга бўлган Сталин ўз иродаси билан ниҳоятда ўта марказлаштирилган алоҳида бошқарув системасини йўналтириб турди, бу бошқарув системаси ўша ниҳоятда оғир шароитда ўз вазифасини бажарди.

Ўша бошқарув системаси жуда қаттиқ тартиб-интизом бўлгани ҳолда майда-чуйда васийлик бўлмагани учун ҳам ўз вазифасини бажарганлигини айтмоқчиман. Уруш даври муҳити одамларга ишонишни, уларга мустақил ҳаракат қилиш имкониятини беришни тақозо этарди. Ўша муҳит одамларнинг ҳеч нарсадан қўрқмасдан, масъулиятни ўз зиммаларига олишга мажбур этарди.

Урушнинг дастлабки босқичида муваффақиятга эришган Гитлер ғалабага шу даражада ишонган эдики, қуруқликдаги қўшинлар жанговар техникасини ишлаб чиқаришни камайтириб, стратегик самолётлар ишлаб чиқаришни кўпайтириш тўғрисида фармойиш берди. Гитлер стратегик самолётлардан Америка Қўшма Штатларига қарши операцияларда фойдаланишни кўзда тутган эди.

У бундай аҳволга тушган Россия уйғониши мумкинлигини, Шарққа томон пухта планлаштирилган олти, кўпи билан саккиз ҳафталик сайр унинг жаҳоншумул ҳукмронлик доктринасининг барбод бўлиши билан тугаб, рейхнинг жон талвасасига муқаддима бўлишини ҳаёлига келтирмаган эди.

1941—1942 йиллар қишидаги Москва жанги бу жиҳатдан алоҳида ўрин тутади. Ушбу жангда Совет Иттифоқи жуда катта зарар кўрганига қарамай, тушкунликка тушмаганлигини, чорасизлик ва умидсизлик ўрнини пировардида муваффақият қозонишга, Россия кенгликларида жаҳон урушининг тақдири ҳал бўлишига қатъий, фаол ишонч эгаллаётганлиги намойиш қилинди.

1942 йилда ҳам, 1943 йилда ҳам ва ҳатто 1945 йилда ҳам кўпгина мағлубиятлар ва муваффақиятсизликлар бўлди. Аммо зўр сабр-матонат кўрсатган ва сўнгра Сталинградда душманга қақшатғич зарба берган, Курск ёйида агрессорнинг асосий кучини мажақлаган, Днепр ва Висла, Одер ва Дунай дарёларини кечиб ўтган совет аскарлари туфайли, аввало, улар туфайли Европа ва жаҳон фашизм қуллигидан халос бўлиб қолди.

Уруш сабоқлари тўғрисида фикр юритар эканмиз, ҳар гал ғалабамиз негизи нимада эканлиги тўғрисида ўйга толасан киши.

Ўшанда, 41-йилда қўшинларимиз ва халқ лашкарлари шундоққина пойтахт бўсағасида немис қўшинларининг қудратли ва айни пайтда ғалабага жуда ишонган тўдаларини тўхтатиб қолишга муваффақ бўлганлиги мўъжизадек туюларди. Фашист қўшинларининг Сталинград остонасида тор-мор қилинганлиги жаҳонда мўъжизадек туюлмаганмиди, ахир! Кўпчилик немислар Волга соҳилига чиқиб олгач, мамлакат Европа қисмининг ярмидан кўпроғи уларнинг қўлида бўлгач, СССРнинг мудофаа ресурслари тугайди ва муқаррар равишда узил-кесил мағлубиятга учрайди, деб ҳисоблаган эдилар.

Ўзларининг сўнгги умидларини қаршилик кўрсатаётган Россияга боғлаган одамларда тушкунлик ва шу билан бирга минг йиллик «рейх» ҳукмронлигига таслим бўлишга тайёрлик руҳи пайдо бўлди. Қўшинларимиз Паулюс армиясига ҳамда унга ёрдамга келган Манштейн ва Гот гуруҳларига қақшатқич зарба бера олганликлари ва бу билан бутун иккинчи жаҳон урушида туб бурилиш қила олганликлари тўғрисидаги хабар янада кутилмаган, янада лол қолдирувчи хабар бўлди.

Ана шу одатдан ташқари воқеалар хусусиятига оддий мезонлар билан баҳо бера олмаслик қандай қудратли кучлар, қандай ирода буни таъминлаганлигини англашга кўпдан-кўп уринишларга, шу билан бир вақтда, жумладан, ғаразли сиёсий режаларни кўзда тутган турли-туман фараз ва уйдирмаларга сабаб бўлди.

Ана шу мақсадларда хилма-хил далил-исботлар ишга солинди, уларнинг ёрдамида бир вақтлар Россиядан Наполеоннинг «Буюк армияси» қувилганини изоҳлашга уриндилар. Бу — қўшинлар коммуникацияларини узайтиришга, ҳужум қилаётган олдинги қисмларни армия ички қисмидан ажратиб қўйишга мажбур қилувчи бепоён рус кенгликлари, бу — Россия йўлларининг ёмонлиги ва ниҳоят доимо россияликларга қўл келадиган «рус қиши» деб изоҳланди.

Кейинги вақтда гўё бизнинг ҳар қандай қилиб бўлса-да ғалаба учун жон фидо қилишга тайёр турганлигимиз туфайли, бошқача қилиб айтганда, мардлик билан эмас, ирода билан эмас, ақл-идрок ва заковат билан эмас, балки бирдан-бир восита — «кўп қон тўкиш» билан ғалабага эришганлигимиз тўғрисидаги фикр тобора фаолроқ тарғиб қилинмоқда.

Бунинг замирида қандай фикр борлиги аён: Москва ва Ленинградни, Киев ва Одессани, Смоленск ва Севастополни, юзлаб бошқа шаҳарларни беҳуда қаттиқ туриб ҳимоя қилдилар. Ғарбий Европадаги «маърифатли» мамлакатлардан намуна олиш лозим эди, чунки улар одамларни, муқаддас меъморий ва маданий ёдгорликларни хавф-хатар остига қўймаслик учун ўз марказларини немисларга топширишни афзал кўрдилар, демоқчи бўладилар.

Фақат бундай ҳолда иккинчи жаҳон урушида ғалаба кимнинг томонида бўлур эди?

Мен бундай уйдирмаларни қатъиян рад этаман. Улар реал воқеалардан ажралиб қолган, ўз моҳияти билан армиямиз ва халқимиз учун, бошқа халқларнинг фашизмга қарши олиб борган курашни учун ҳақоратомуздир.

Бу умуман биз яна «кўр-кўрона ватанпарварлик» позициясида туришимиз ва тарихдаги бизга мақбул бўлмаган, қадр-қимматимизга дахл қиладиган барча нарсаларни рад этишимиз керак, деган маънони билдирмайди.

Шуни чуқур таассуф билан эътироф этиш лозимки, ўша пайтда сиёсий раҳбарият ва ҳарбий қўмондонликнинг фикрлашида стратегик ва тактик вазифаларни илож борича камроқ қурбон бериш эвазига ҳал этишга интилиш ҳамиша ҳам бўлмаган. Кўпинча, айниқса дастлабки пайтларда, маҳорат билан эмас, балки аскарлар сони билан устунликка эришганлар. Урушга тайёргарлик чоғида ва босқинчиларга зарба беришни ташкил этишда йўл қўйилган хатолар учун миллионлаб одамлар ҳаётини бой беришга тўғри келди.

Ғалаба ҳал қилувчи даражада бошқа омиллар билан таъминланган, деб ўйлаймиз. Ана шу омиллардан энг муҳими шу бўлдики, уруш мамлакат учун чинакам умумхалқ тусини олди.

Гитлер генераллари шунчаки ҳаваскор эмас, балки юқори даражали ҳарбий мутахассислар эдилар. Агар улар Россия совуқларига етарли даражада баҳо бермаган бўлсалар, унда фақат яшин тезлигидаги ғалабага умид боғлаган эдилар. Бундай ҳисоб-китоблар эса сиёсий режаларга ва аввало Совет ҳокимияти мустаҳкам асосга эга эмас, уни халқ қўллаб-қувватламайди, деган фикрга асосланган эди.

Аслида Гитлер урушни таваккалига икки фронтда бошлашга жазм қилди, бу билан Клаузевиц ва Бисмаркнинг васиятларига амал қилмади. Бунда у Германия қўшинларининг бостириб кириши жамиятимизда икки томонлама — ижтимоий ва миллий хусусиятларга кўра бўлинишга олиб келади, деган ишончгагина асосланди. Униси ҳам, буниси ҳам бўлмади. Аксинча бўлди — совет кишилари ҳамма учун умумий бўлган кулфатга қарши жипслашдилар, ўзларининг бирдан бир нажоти шунда эканлигини ақл-идроклари ва қалблари билан тушундилар. Бу Германия армияси муқаррар мағлубиятининг дастлабки ва энг муҳим омили бўлди. Сўнгра гап бу мағлубият қачон ва қандай рўй бериши тўғрисида борди.

Кўп миллионли мамлакатимизда Совет ҳокимиятига нафрат ёки қўрқоқлик туфайли душман томонига ўтганлар топилди, албатта. Хоинларни оқлашга, уларни Сталин режимининг бахтсиз қурбонлари, ҳатто ғоявий «озодлик учун курашчилар» деб кўрсатишга уринишлар асоссиз ва шармандалидир. Душманга хизмат қилиш ва ўз халқига қарши қурол кўтаришдан кўра жирканчроқ жиноят бўлмаса керак.

Аммо Гитлер ва унинг шериклари умид қилган парчаланиш рўй бермади. Аслида камчиликни ташкил этган кимсалар халқдан ажралди ва унга хоинлик қилди. Халқ ноёб маънавий бирликка эга бўлди. Агар ҳақоратланганлар ва норозилар бўлса — улар кўп эди — ана шу барча хафагарчиликлар ва ҳатто ғазаб ҳам бир чеккага йиғиштириб қўйилди, чунки ҳар бир ҳақиқий инсон учун ўз мамлакатини, ўз хонадонини, ўз онаси ва фарзандларини ҳимоя қилиш ҳамма нарсадан юқори турар эди.

Инқилобдан наф кўрган, Совет ҳокимиятини ўзининг жонажон ҳокимияти деб билган миллион-миллион меҳнаткашлар ва ана шу инқилоб туфайли мол-мулки ва мавқеидан маҳрум бўлган кишилар ҳам бир сафга турдилар.

Сталинни нажоткор деб таъзим қилган кишилар ва уни мустабид деб лаънатлаган кишилар бир сафга турдилар. Дастлабки пайтда чет элларга кетиб қолган минг-минглаб муҳожирлар ишчи-деҳқонлар инқилобининг муросасиз мухолифлари бўлиб қолишларига қарамай, Ватан учун қалтис пайтда унга ёрдам беришни ўзларининг шарафли иши деб билдилар.

Фашист стратегларининг миллий ихтилофга боғлаган умидлари ҳам худди шундай оқланмади. Уруш пайтида мамлакатимиз миллий адоват нима эканлигини билмаганлиги тарихий фактдир. Умумий мусибат барчани яқинлаштирди. Муштарак диёримиз бўлган минглаб километр масофадаги фронтларда диёримизни унда яшовчи юздан ортиқ халқларнинг вакиллари ҳимоя қилдилар.

Қочоқлар ва кўчирилган кишилар ўзлари туғилиб ўсган жойлардан минглаб километр олисда: Волгабўйи ва Уралда, Шимол ва Сибирда, Узоқ Шарқда, Қозоғистон ва Ўзбекистонда, Қирғизистон ва Тожикистонда, Озарбайжон ва Туркманистонда, Грузия ва Арманистонда бошпана топдилар. Етим бўлиб қолган боладан ота-оналарининг миллати қандайлигини сўрашмас эди: рус, ўзбек, татар, бошқирд аёли ўзининг оила аъзолари кўп бўлишига қарамай, уни ўз онласига олди ва унга оналик қилди.

Бизда Совет Иттифоқи Қаҳрамонлари ёки учала даража Шуҳрат орденлари нишондорларининг сони жиҳатидан қайси миллат биринчи ўринда туришини ҳисоблаш ишқибозлари бор. Мен бундай ҳисоб-китоб билан шуғулланмаган, балки бутун Совет Иттифоқининг кўп миллатли улуғ мамлакатимиз мустақиллигини биргаликда қаттиқ туриб ҳимоя қилган барча халқларига чуқур миннатдорчилик сўзларини айтган бўлур эдим.

Партия ва мамлакат ёппасига душман билан ҳамкорликда айбланган баъзи халқларга нисбатан Сталин ўзбошимчалигини чиппакка чиқардилар ва қораладилар. Тўғри, хоинлар орасида турли миллатга мансуб кимсалар бор эди, аммо аслида душман томонига ўтган биронта ҳам халқ бўлмаган.

Бугун Ғалабанинг яна бир ҳал қилувчи омили тўғрисида гапириш лозим. Бу — партиямизнинг ташкилотчилик фаолиятидир.

Кун тартибига КПССнинг Ленин тушунганидек сиёсий авангардлик ролини тиклаш тўғрисидаги масала ўртага қўйилаётган ҳозирги пайтда партия ўтмишда ҳеч қачон революциядан кейинги дастлабки йиллардаги ва Улуғ Ватан уруши давридаги сингари айни шу фазилатда тўлақонли намоён бўлмаганлигини таъкидлаш айниқса ўринлидир.

Қуролли Кучлар сафларида саксон фоиз коммунистлар бор эди. Улардан уч миллиони, деярли ҳар икки кишидан бири жангларда ҳалок бўлди. Гитлер коммунистларни асирликка олмаслик, шу жойнинг ўзида отиб ташлаш тўғрисида буйруқ берди — фашист стратеглари партия босқинчиларга умумхалқ қаршилигини уюштириб, одамларга ғалабага ишончни синдираётган куч эканлигини жуда яхши тушунар эдилар.

Биз жангчиларни ҳужумга отлантирган коммунистларга нисбатан кам бўлмаган даражада мамлакат ичкарисида оғирликни ўз зиммасига олган, одамларни корхоналарда, қурилишларда ёки олис қишлоқларда меҳнатга отлантирган, имкони борича заифларни қўллаб-қувватлашга, қайғу чўктирган, умидсизликка тушган кишиларга тетиклик бағишлашга ҳаракат қилган партиямиз аъзолари олдида қарздормиз.

Бугунги кунда орамизда салкам 6 миллион фронтчи, жумладан 1 миллион юз минг ногирон ва уруш йилларида мамлакат ичкарисида меҳнат қилган тахминан 23 миллион киши бор. Уларнинг барчаси чексиз миннатдорчилигимизга лойиқдир.

Фронт йилларидаги авлод уруш жаҳаннамидан ўтиб, ундан кейин ҳам тўқ яшамади, кўпинча ярим оч ҳолда, коммунал уйларда ва баракларда кун кечирди, жароҳатлардан азоб тортди ва ҳалок бўлди, зўр-базўр мактабларга ва олий ўқув юртларига ўқишга қайтди, район комитетлари, қишлоқ Советлари, бригадаларга, қашшоқлашган колхозларга бошчилик қилди. Фронтчилар билан ўқиган ва ишлаган барча кишилар улардан кўпгина эзгу ҳислатларни ва аввало ҳаётга, ишга масъулият билан муносабатда бўлишни, виждонлиликни ўргандилар.

Уруш ўша пайтда жамиятимизда яширинган зиддиятларни тўлалигича ошкор этди. Уруш йилларининг ўзидаёқ ўттизинчи йилларда қарор топган бошқарув системасига, назоратсиз мустабид режимга хос бўлган миллий, ижтимоий ва сиёсий муаммоларни ҳал этиш усулларининг танглиги аён бўлиб қолди.

Ҳозирги вақтда кўпинча урушдан ғолиб чиққан мамлакат ва унинг ғолиб халқи мағлуб халқларга нисбатан ёмонроқ яшаётганлигига сабаб нима? — деб савол бермоқдалар. Жавоб шундан иборатки, Ғалаба қозониб, ўз қаддини ростлаган халқ ва озодликка чиққан кишилар яна авторитар системанинг шафқатсиз исканжасига олинди.

Фронт йўлларини босиб ўтган кўпгина кишилар уларга сингдиришганидек, мамлакатимиз унчалик ҳам илғор эмаслигини илк бор англай бошладилар ёки бунга шубҳа билдира бошладилар. Улар урушдан қайтгач, ўзларини машинанинг кичик бир винти деб ҳис этмадилар ва бундай бўлишни истамадилар. Лекин бундай қадр-қиммат ва эркинлик туйғуси илк бор партия XX съездидан кейин юзага чиқди. Қайта қуришнинг ҳам бош мақсади — шахсга ҳурматни, инсон қадрини тўла даражада тиклашдан, унинг ижодий имкониятларини намоён этишдан иборат.

Улуғ Ватан уруши воқеаларини бундан буён ҳам идрок этиш даркор. Ёзувчиларимиз, рассомларимиз, кинематографчиларимиз бу борада анчагина ишлар қилдилар. Уларнинг энг яхши асарлари уруш тўғрисидаги, инсон тақдири ҳақидаги халқ хотирасини акс эттиради. Адабиётга муносиб баҳо бериш зарур: адабиёт кўпгина нарсалар тўғрисида жамоатчилик фикрини урушнинг ҳақиқий қаҳрамони — халққа қаратиб, тарих фанига нисбатан илгарироқ ва дадилроқ фикр айта олди.

Биз Ғалаба ва ғолиблар шарафига анчагина ҳайкаллар тикладик. Бугунги кунда ҳам шундай ҳайкаллар тиклаяпмиз. Аммо тирик ғолиблар тўғрисида, ҳалок бўлганларнинг оналари ва бевалари ҳақида ғамхўрлик қилишдан ҳам муҳимроқ вазифа йўқ. Бу борада кейинги вақтда нималар қилинди?

Бундан икки йил илгари уруш ва меҳнат ветеранларидан салкам 4 миллион киши моддий-маиший таъминотда турли имтиёзлар ва афзалликларга эга бўлди. СССР халқ депутатлари биринчи Съездининг қарорига биноан қарилик ва ногиронлик пенсияларининг энг кам миқдори оширилди, ҳалок бўлганларнинг оилалари уруш қатнашчиларига белгиланган имтиёзларга эга бўлди. Яқинда ҳукумат уруш ветеранлари ва мамлакат ичкариси меҳнаткашлари учун қўшимча имтиёзлар ва афзалликларни жорий этди, бунинг учун салкам 1 миллиард сўм маблағ ажратилди.

Гражданлар ва ҳарбий хизматчиларнинг пенсия таъминоти тўғрисидаги янги қонунлар ветеранларнинг турмуш шароитини яхшилашга ёрдам беради.

Лекин бу ҳали жуда камлик қилади. Кўпгина фронтчилар ва уларнинг оилалари ҳамон квартиралар олиш, телефон ўрнатиш учун навбат кутмоқдалар, шифокор парваришига ва дори-дармонларга, бошқа зарур нарсаларга ҳарид қилишга эҳтиёж сезмоқдалар.

Ҳозирги вақтда ана шу барча масалаларни ҳал этиш учун янги сайланган халқ депутатлари Советларининг, маҳаллий бошқарув идораларининг, меҳнат коллективларининг имкониятларидан фойдаланиш муҳимдир. Уларнинг ихтиёрига кўплаб маблағ тушмоқда. Ветеранлар клублари ва уйларини ташкил этишни кенгайтириш, барча хоҳловчиларни жамоат турмушида фаол қатнашишга, баҳоли қудрат меҳнат қилишга жалб этиш лозим. Советлар таркибида ветеранлар ишлари билан шуғулланувчи махсус комиссиялар тузиш тўғри бўлади, деб ўйлайман.

Ватанимиз нажоткори бўлган фронтчилар авлоди тўғрисида ғамхўрлик қилиш ва уларга эътибор билан муносабатда бўлиш бизнинг умумий маънавий бурчимиздир. Бу фикрга қўшиласизлар, деб умид қиламан.

* * *

Ўртоқлар! Германиянинг СССРга ҳужуми иккинчи жаҳон уруши йўналишинигина эмас, шу билан бирга унинг характерини ҳам тубдан ўзгартириб юборди. Умумий хавф-хатарни даф этиш учун кучларни бирлаштириш эҳтиёжи билан боғлиқ турли ғоявий-сиёсий фикрларни қай тариқа мувофиқлаштириш тўғрисидаги масала кўндаланг бўлди. Турмуш ақидалар ва ҳурофотлардан кучлироқ бўлиб чиқди. Сталин, Рузвельт ва Черчилль эски низоларни бир четга суриб қўйиш зарурлиги тўғрисида қатъий фикр билдирдилар. Иккинчи жаҳон урушининг ноёб сиёсий ютуғи — Гитлерга қарши коалиция таркиб топди.

Масалани жўн қилиб кўрсатишнинг ҳожати йўқ. Ҳақиқатда ҳамкорлик баъзан ҳаддан ташқари зиддиятли, нотекис, тенг ҳуқуқсизлик шароитида таркиб топди. Совет Иттифоқи Германияга қарши курашнинг асосий машаққатини ўз зиммасига олишига тўғри келди. «Иккинчи фронт»ни очиш пайсалга солинганлиги бизга қимматга тушди, бундай пайсалга солиш иттифоқчиларнинг объектив қийинчиликлари билангина эмас, балки ўз кучларини «тежаш» мўлжали билан ҳам изоҳланади.

Бироқ бугун мен бошқа нарса ҳақида гапирмоқчиман. Гитлеризмга қарши коалиция турли ижтимоий системалар ўртасидаги зиддиятларни ибтидоий, жўн талқин этиш маъносизлигидан далолат беради. Тарихий ҳақиқат метафизик схемаларнинг яроқсизлигини ошкор этиб қўйди. Кучлар тақсимотида демократия билан реакциянинг қарама-қарши туриши ҳал қилувчи аҳамиятга эга эканлиги равшанлашди.

(Давоми учинчи бетда).

УРУШ ВА ҒАЛАБА САБОҚЛАРИ

(Давоми. Боши биринчи ва иккинчи бетларда).

Иккинчи жаҳон урушидаги ғалаба агрессия ва жаҳолат кучларига қарши курашда бир-бирини топиб олган барча давлатлар ва халқларнинг муштарак хизмати ҳамда биргаликдаги сармоясидир. Аввалбошда гитлеризмга қарши коалицияга 26 та, уруш охирига бориб эса 50 тадан кўпроқ давлат кирди. Ғалабага уларнинг ҳаммаси бир хил ҳисса қўшгани йўқ. Шундай мамлакатлар ҳам бўлдики, улардан жангларда кўнгиллиларнинг кичик-кичик отрядлари қатнашди, аммо улар бизга ҳамдам бўлдилар ва биз буни ҳеч қачон унутмаймиз.

Ғалабани бўлакларга бўлиш маънавиятсизликкина бўлиб қолмай, айни вақтда сиёсий қашшоқлик ҳамдир. Бу — бизнинг давримизда бошқаларнинг ҳаққоний манфаатларини, уларнинг ана шундай хавфсизлик ҳуқуқини писанд қилмай, фақат ўзи учун хавфсизлик «яратиб олиш»га уриниш каби ҳудбинлик ва маҳдудликнинг кўринишидир.

Афсуски, жаҳон сиёсатидаги янгича тафаккур ниҳолларини бамисоли экинзорда бўлганидек кўпинча шумғиялар бўғиб қўймоқда.

Гитлеризмга қарши коалиция қатнашчиларини битта ҳарбий лагерга бирлаштирган даҳшатли хавф-хатар ҳали чекинмай турибоқ уфқда ўзаро гумонсираш ва ишончсизлик булутлари кўрина бошлади. Кечаги иттифоқчилар ашаддий душманларга айланиб қолишди.

БМТни таъсис этган давлатлар шу ташкилотнинг Уставида келажак авлодларни уруш кулфатларидан халос этишга ва сабр-тоқат кўрсатиб, бир-бирлари билан яхши қўшнилар сифатида бирга, тинчликда яшашга азму қарор берганликларини изҳор қилган эдилар. Бироқ мулкдорлар ҳокимияти қурол-яроғ ишлаб чиқариш шиддатини тўхтатишни хоҳламадилар, халқлар эса бу шиддатни тўхтатиб қола олмадилар. Тарихчилар Трумэннинг Қўшма Штатлар атом бомбаси борлигини Потсдамда Сталинга маълум қилган пайтидан эътиборан ядровий қуролланиш пойгаси бошланди, деб ҳисоблайдилар.

«Ўқ» давлатлари мағлуб бўлиши билан милитаризм иблиси гумдон қилинмаганлиги инсоният учун XX асрнинг энг даҳшатли фожиаси бўлиб қолди. Шу иблис жон сақлаб қолиб, дунёни ҳад-ҳудудсиз хароб қилувчи муҳолифликка дучор этди.

Иккинчи жаҳон уруши, унинг маҳсули бўлмиш «совуқ уруш» сингари дарҳол англаб олинмаган бўлса ҳам, бало-қазо йўлида қилинган мислсиз ва беъмани қурбонлик бўлди.

Фашистларнинг совет территориясида қилган вайронгарчиликлари 50-йилларнинг ўрталарида асосан тугатилганини ҳаммамиз биламиз. Вайрон қилинган Киев, Минск, Севастополь, Сталинград, Ростов, Смоленск, култепага айлантирилган ўнлаб ва юзлаб бошқа шаҳарлар тиклаб олинди. Мамлакатнинг саноат салоҳияти қайтадан тикланди ва аввалгисидан ҳам ўзиб кетилди. Биз биринчи бўлиб космосга одим ташладик.

Ўша даврдаги расмий ҳужжатларда ва публицистик мақолаларда Совет Иттифоқи нақадар кўп талафот кўрган бўлмасин, у урушдан забардаст ҳолда, илгари ҳеч қачон бўлмаган даражада қудратли ҳарбий-сиёсий ва иқтисодий давлат сифатида чиқиб олди, деган фикр янграр эди.

Бу даъволар ҳеч қандай шак-шубҳа билдирилмайдиган рақамлар билан — кўп миллионлаб тонна металл, кўмир ва нефть, дон ва пахта, миллиард-миллиард киловатт-соат электр энергия ишлаб чиқарилганлиги билан асосланар эди.

Урушдан кўрилган талафот рўйхати ёпиб қўйилган деб ҳисобланарди. Бироқ «совуқ уруш» шароитида халқ яратган ва унинг фаровонлик манбаи бўлиб хизмат қилиши лозим бўлган кўпдан-кўп бойликларнинг анчагина қисми қурол-яроғларни кўпайтиришга ишлатилди, ҳарбий харажатлар уларни ютиб юборар эди. Бу нарса иқтисодиётимизга путур етказган, мамлакатни ҳозирги танг аҳволга солиб қўйган омиллардан бири бўлган эди.

Муқаррар кулфат — инсон зоти мангуликдан маҳрум бўлганлиги қуролланиш пойгасининг якуни бўлиб қолди. Ядро урушининг дўзах механизми ёмон ният билан ёки тасодифан ишга солиниши натижасида қиёмат-қойим таҳликаси жуда ҳақиқий хавф бўлиб қолди. Табиий муҳитнинг вайрон бўлиши, дунёнинг ривожланган қисми билан ривожланаётган қисми ўртасидаги тафовут, маънавий қашшоқлик ва ахлоқий тубанликнинг оқибатидаги фалокат хавфи эса унинг ёнига қўшилди.

Бироқ биз хавф-хатарни назардан қочирмай туриб, бўшашувчанликка йўл қўймаслигимиз керак. Маърифатнинг ҳимоя кучлари жуда зўр. Улар учинчи жаҳон урушига йўл қўймаслик ва бошқа хавфларни даф қилиш учун мутлақо етарлидир. Бунинг учун фақат ақл-идрок, холис ният ва масъулият керак. Тарихдан сабоқлар чиқариб олиш маҳорати ҳам керак.

Уруш тарихи бизга берадиган энг муҳим сабоқ мана бундай. Омон қолиш учун инсоният бирлашмоғи ва қуролсизланмоғи даркор.

Биринчи жаҳон урушидан кейин йигирма йил ўтмасданоқ, Ер куррасининг турли жойларида — Эфиопия ва Испанияда, Хитой ва Халхин-Голда янги жаҳон урушининг хатарли ўчоқлари аланга ола бошлаганини бугун эслаб ўтмоқ керак. Тез орада эса шу ўчоқнинг алангаси Тирана ва Варшавага, Париж ва Лондонга, Белград ва Афинага, бизнинг мамлакатимизгача етиб келди.

Германия фашистлари ўзларини миллий-социалистик немис ишчи партияси деб атар эдилар. Шу партия буржуа демократияси воситаларидан фойдаланиб, яъни расман ошкора йўл билан ҳокимият тепасига чиқиб олдилар. Фашистлар ўз тактикасида ижтимоий сафсатабозликни кенг миқёсда ишга солиб, ижтимоий адолатсизликни, ишсизликни, юқори табақаларнинг порахўрлигини танқид қилар эдилар. «Веймар демократияси»дан норози бўлган ҳаммага, аввало қашшоқларга, ишсизларга, майда буржуаларга мўлжалланган сохта инқилобий иборалар расм бўлган эди.

Энг пасткаш ҳис-туйғуларни авж олдиришга, шовинизм ва ирқчиликка, зўравонлик ва жангари нодонликка сиғинишга умид қилинар эди. Ҳақорат, бақириқ ва зўравонлик улар севган далиллар эди, германияпарастлик, ирқий софлик, жаҳоншумул «большевиклар фитнаси» ғоялари эса оммавий мафкуравий жазавани кучайтириш омиллари эди.

Халқ онги тарихда мисли кўрилмаган тарзда бузиб борилар эди. Ишчилар ҳаракатига, социализмга қарши кураш мақсадида нацизмни боқиб семиртирган монополиялар Гитлер мафкураси замирида бутун инсониятга, маърифат нормаларига хавф-хатар борлигини мутлақо фахмлай олмадилар.

Мюнхен, тажовузкорни «юпатиш», принципсизларча сепарат битимлар ва махфий протоколлар сиёсати ҳеч бир яхшиликка олиб келмаганлиги маълум.

Яна бир бор таъкидлайман: 1941 йилнинг 22 июни демократиялар билан фашизм, инсонпарварлик билан ваҳшийлик ўртасидаги тарихан зарур чегара чизиғини тортди, турли ижтимоий тузумдаги давлатларни умумбашарий манфаатлар ва қадриятлар йўлида ўзларининг ижтимоий-иқтисодий тафовутларидан юқори туришга энг янги тарихда биринчи бор ҳаракат қилиб кўришга мажбур этди.

Уруш ер юзидаги демократия кучларининг ялпи ҳалокатли хавф олдида жипслашиш қобилиятини кўрсатди. Унинг мана шу якуни тарихий бурилиш даврида, масъулиятли даврда яшаган сиз ва биз учун бебаҳо аҳамиятга эгадир.

Ҳозирги сиёсат учун жуда муҳим аҳамиятга эга бўлган хулоса мана шундан келиб чиқади: агар умумбашарий қадриятлар «катта сиёсат»га қурбон қилинса, жаҳоншумул фалокатлар муқаррардир. Мана шу аччиқ тарихий сабоқни уқиб олмоқ керак. Бизгина уқиб олишимиз кифоя қилмайди. Тинчлик ҳақидаги азалий орзу эндиликда, эҳтимолки, биринчи марта замонавий маърифатнинг ортиб бораётган яхлитлигида, иқтисодиёт, экология, ахборотлар жиҳатидан ўзаро боғлиқликда, мамлакатлар ва халқларнинг, сиёсий ва ижтимоий системаларнинг, жамики манфаатлар ва муддаоларнинг ўзаро қарамлигида ҳақиқатга айланиб бормоқда. Ҳозирги муаммолар тугунларини энди қурол кучи билан ечиб бўлмайди — буни ҳамма яхшилаб уқиб олиши керак. Ҳамманинг манфаатларини ҳурмат қилиб, энг муҳими эса олий қадрият бўлмиш инсон турмушини ардоқлаб, шу тугунларни сабр-тоқат билан ечмоқ керак.

Ҳозир дунёда, айниқса Европада хавфсизликнинг янги модели, қуролсизланиш соҳасидаги изчил ўзаро тадбирлар учун объектив шарт-шароит вужудга келмоқда. Шу билан бирга биз мудофаа қобилиятимизга зарар етказилмаслигини синчиклаб кузатиб борамиз, албатта. Ҳеч ким ўзига Совет Иттифоқи бир ёқлама қуролсизланаверади, деган умид билан таскин бермаслиги керак.

Европада секинлик билан бўлса ҳам, аммо муттасил «блоклардан ташқари ва системалардан ташқари», ҳақиқат ўзига йўл очиб, қурол ўқталиш ўрнига мулоқотга чорламоқда.

Регионда ядро уруши ҳам, оддий уруш ҳам бўлмаслиги кераклигини, хавфсизлик манфаатлари томонларнинг ҳарбий соҳадаги фаоллигини қисқартириш билан, уларнинг ҳужум имкониятларини анча камайтириш билан боғлиқлигини СССР ва АҚШ, Умумевропа жараёнининг барча қатнашчилари тан олмоқдалар.

Шарқий Европада бултурги ва бу йилги воқеалар, айниқса «Берлин девори» бузиб ташланганлиги ва Германиянинг бирлашиш истиқболи кўпгина сиёсий арбобларга ва халқаро муносабат назариётчиларига Ялта ва Потсдамда белгилаб берилган дунёнинг урушдан кейинги тузилишига айни ҳозир, 1990 йилда барҳам берилди, деб айтишлари учун баҳона бўлди. Бу гап тўғрими?

Ҳамма нарса Ялта ва Потсдам битимларининг ўзини қандай талқин этишга боғлиқ. Агар бу битимлар кейинчалик Европанинг парчаланиши учун асос бўлиб қолган таъсир соҳасини бўлишдан иборат эди, деган фикрга асосланадиган бўлсак, — у ҳолда дарҳақиқат, Ялта ва Потсдам даври тугади, деб ҳисоблаш мумкин.

Уч давлатнинг Ялта ва Потсдам битимига қатъий тарихий нуқтаи назардан ёндашиш эса — бошқа гап. Бу аҳдлашувлардаги марказий фикр — урушларсиз ва зўравонликсиз, ҳаққоний манфаатларнинг мувозанатига асосланган дунёни барпо этиш йўлидаги шерикчилик ва ҳамкорликдир. Шу нуқтаи назардан Ялта ва Потсдам қитъанинг парчаланишини мустаҳкамлагани йўқ, балки иккинчи жаҳон урушининг якунлари, шу урушда гитлеризмга қарши коалиция ғалабасининг якунлари бўлиб қолган сиёсий воқеликни акс эттирди.

Биз илгари ҳам бу иборани — «Сиёсий воқелик» иборасини тез-тез тилга олар эдик, аммо бу тушунча замирида қандай маъно борлиги ҳақида тузукроқ ўйлаб кўрмас эдик. Ҳозир шундай қилиш жуда муҳимдир.

Назаримда, гап урушдан кейинги дунёнинг навбатдаги асосий элементлари ҳақида бориши керак.

Аввало бу — ғолиб давлатлар Германия ёки бошқа бирон-бир давлат томонидан тажовузнинг такрорланишига ҳеч қачон йўл қўймайдилар, деган бир фикрга келишдир.

Урушдан кейинги мана шу воқелик туфайли Умумевропа кенгаши ва бутун Хельсинки жараёни юзага келди. Эндиликда биз ўша ғоя ривожланишининг янги, учинчи босқичи бўсағасида турибмиз. Эндиги вазифа Умумевропа хавфсизлиги ва ҳамкорлигининг доимий структурасини вужудга келтиришдан иборат бўлиб турибди.

Европа давлатлари ўртасидаги чегаралар иккинчи жаҳон урушидан кейин белгиланганидан ўзгармаслигини тан олиш — урушдан кейинги бошқа бир воқеликдир.

Сиёсий тўқнашувларнинг, ҳатто энг қалтис пайтларда ҳам ҳеч ким бу қоидага тажовуз қилмаганлиги туфайли кўп жиҳатдан ўтган 45 йил мобайнида қитъада тинчлик сақланиб келди.

Башарти кимдир, «Ялта ва Потсдам даври тугади» деган баҳона билан энди чегараларни ўзгартириш даври келди, деб ҳисоблагудек бўлса, бу нарса ҳалокатга олиб борадиган жуда катта хато бўлур эди.

Бутун масъулиятни бўйнимга олиб айтмоқчиманки, шу маънода урушдан кейинги воқеликлар ўзининг бутун аҳамиятини сақлаб турибди ва уларга қилинадиган ҳар қандай ҳамлалар истисно этилиши лозим.

Бошқа бир масала бор, ҳозирги шароитда Европадаги чегараларнинг ўзгармаслиги ғояси мазмунининг ўзи ўзгармоқда. Бу чегараларни ўзгартириб бўлмайди ва шу тариқа навбатдаги қонли қирғин вужудга келиши учун шароит яратиб бўлмайди. Бироқ иқтисодий, сиёсий, ижтимоий, ҳуқуқий, экологик ва эҳтимол тутилган бошқа ҳамма маъноларда бу чегараларни ўтказувчан қилиш мумкин ва матлубдир. Бундан ҳамма халқлар манфаат кўради, кейинги вақтларда шу жараён муваффақиятли ривожланаётганини биламиз.

Халқларни ажратиб турган чегараларни бартараф этишга бизнинг Умумевропа хонадонини барпо этиш концепциямиздан кўра ҳам инқилобийроқ ёндашув бўлиши мумкинми? Ёки Президент Миттераннинг Европа конфедерациясини вужудга келтириш тўғрисидаги бизнинг концепциямизга яқин ғоясичи? Биз мана шундай ривожланиш тарафдори эканимизни аниқ-равшан қилиб айтяпмиз.

Шундай қилиб, бутун ишни уруш даври тугалланишидан ва янги давр бошланишидан иборат қилиб кўрсатиш тўғри эмас. Ҳозир биз Европа ва жаҳон бирлашувининг янги, умидбахш босқичига кирганлигимиз шубҳасиз. Реакция устидан демократия ғалаба қозонган жаҳон урушининг сиёсий якунларини инкор этиш туфайли эмас, балки, аксинча, шу якунларни диалектик тарзда уқиб олиш туфайли мана шунга эришилганлиги ҳам мутлақо шубҳасиздир.

Биз — Пушкин ибораси билан айтганда, халқлар «адоватни унутиб, ягона оилага бирлашадиган» Европа тарафдоримиз. Бунга эришиб бўладими? Башарти, «Умумевропа хонадони»га ҳеч ким ошкора ёки пинхона тарзда адоват ва можаро замонлари иллатларини олиб кирмаса, қитъадаги мустаҳкам тинчликни «совуқ уруш»нинг янги нусхалари билан алмаштиришга уринмаса, бу мақсадга бемалол эришиш мумкин.

Бизнинг Германияни бирлаштиришга ёндашувимиз мана шу фикр билан белгиланади. Биз ГДР ва ГФР немисларининг ягона оила бўлиб яшашдек табиий истагига хайриҳоҳлик билан қараймиз. Германия тарихидаги мана шу урушдан кейинги саҳифа ўрнига янги саҳифа очиш пайти келди.

Совет кишилари мана шу янги Германия билан ҳамкорлик қилиш тарафдоридирлар, десам, ҳамманинг фикрини ифодалашимга аминман. Икки буюк халқимизнинг иқтисодий алоқаларини, ўзаро ҳамкорлигини фан ва маданият заминида сақлаб қолиш ва кенгайтириш, улар ўртасидаги сиёсий мулоқот маърифатга кўп наф келтириши ва Хельсинки жараёнининг тиргакларидан бири бўлиб хизмат қилиши мумкин.

Бироқ иккала герман давлати бирлашган тақдирда бошқа халқларнинг ҳам, бизнинг ҳам хавфсизлигимиз манфаатлари, Европадаги ва дунёдаги стратегия барқарорлиги бузилмаслиги хусусида ишончли кафолатлар керак.

Ҳозир «икки қўшув тўрт» тарзидаги музокара бошланди, АҚШ, Буюк Британия, ГДР, ГФР шунингдек Польша, Югославия, Италия, бошқа баъзи давлатларнинг ҳукуматлари билан икки томонлама алоқалар ҳам давом этмоқда. Олти давлат олдида турган муҳим вазифалар орасида иккинчи жаҳон урушига ҳам, «совуқ уруш»га ҳам узил-кесил якун ясайдиган Германия сулҳ шартномаси бор. Бу шартнома бундан буён немислар диёридан фақат тинчлик чиқишига ишонч бахш этиши керак. Шартнома Германиянинг ҳарбий мақомини ва унинг Умумевропа хавфсизлик структурасидаги ўрнини белгилаб бериши, унинг урушдан кейинги чегаралар бузилмаслиги хусусидаги мажбуриятларини қайд этиши лозим.

Такрор айтаман: Германияни камситадиган, немисларнинг миллий қадр-қимматига дахл қиладиган ҳужжат тўғрисидаги фикр бизга ётдир. Янги версаль ўринсиз бўлганидек, 1952-1954 йиллардаги сепарат битимларни тескарисини ағдариб қўйишнинг ҳам ҳожати йўқ, бу шартнома аниқ ва том маънодаги сулҳ ҳужжати бўлиши керак.

Бизнинг мақсадимиз ўтмишни янгилашдан эмас, балки Европа келажагини бунёд этишдан иборат. Чамаси, бу ҳарбий ва экологик хавфсизлик, иқтисодий ва маданий ҳамкорлик соҳасидаги муштарак қонун-қоидаларга эга бўлган давлатларнинг иттифоқи бўлади. Умумевропа жараёнининг қатнашчилари шу йўлдан бора бошласалар, демак, урушдан кейинги 45 йил ҳамма қийинчиликлар ва жанжалларга қарамай, беҳуда ўтмаганини билдиради.

Жаҳон ҳамжамияти қуролсизланиш палласига ўтмоқда, Совет Иттифоқи ҳам шу самарали жараённи ривожлантиришга ҳар томонлама кўмаклашишга тайёр эканини яна бир бор тасдиқлашга ҳозиру нозирдир.

Урушларсиз ва зўравонликсиз дунё йўлидаги ҳаракатни ҳеч қандай тасодифий жиҳатлар тўхтатиб қолмаслиги керак. Башарти, АҚШ, СССР, бошқа мамлакатлар янгича тафаккурнинг дастлабки самараларини эҳтиёт қилмай, қаршима-қаршиликка қайтсалар, халқлар олдида азим жиноят бўлур эди.

Биз олий даражада ўтказиладиган Совет—Америка учрашувига мана шу нуқтаи назардан ёндашяпмиз. Бу учрашув шу пайтгача солинган йўлдан анча олға силжиш, аввало қуролсизланиш соҳасида амалий омил яратиш имконини беради, деб умид қиламан.

Ўртоқлар! Ғалаба кунида биз қуролли кучларимиз ҳақида, уларнинг тақдири тўғрисида, ҳозир Қуролли Кучларимиз қандай бўлиши кераклиги ҳақида ўйлашимиз табиий.

Жуда умумий тарзда гапирадиган бўлсак, мамлакатга Ватаннинг пухта мудофаасини таъминлашга қодир бўлган халқаро ва Европа хавфсизлиги янги системасига уйғун равишда пайванд бўлиб тушган, қайта қуриш ва янгича тафаккур сиёсатига мувофиқ ҳолга келтирилган кучли, замонавий армия ва флот керак.

Ҳа, эндиликда армиянинг муаммолари жуда долзарб муаммолар бўлиб қолди. Бу муаммолар ҳамма жойда қизғин муҳокама қилинмоқда. Ташқи сиёсатдаги янгича ёндашувларни ўзлаштириш ҳам, ёш демократик жараённинг мураккаб тўқнашувлари ҳам, иқтисодий тартибсизликларимиз ҳам, эҳтиросларнинг жўшқинлиги, ҳис-ҳаяжоннинг жумбушга чиқиши ҳам шу ўринда аралашиб кетган.

Бунинг сабаби равшан, ўртоқлар. Қуролли кучлар — жамиятимизнинг узвий, ажралмас қисми, унинг ўзига хос бир парчаси. Ҳозирги турмушимизнинг ялпи ижобий ва салбий жиҳатлари унда ўзига хос тарзда намоён бўлади.

Армиямиздаги ҳамма нарса ҳам бизни унчалик қаноатлантирмайди, равшанки, у ҳам танқиддан четда қола олмайди. Қайта қуриш армиянинг жамиятдаги аҳамиятига янгича назар ташлашга мажбур этади. Бироқ бошқа ҳар қандай муаммолар каби армия муаммоларининг муҳокама қилиниши билимдонлик, хайриҳоҳлик билан амалий руҳда бўлиши керак.

Биз амалга оширишимиз лозим бўлган ҳарбий ислоҳот қайта қуришнинг умумий стратегиясига узвий равишда монанд бўлади. Олий Совет, ҳукумат вакилларидан, етакчи олимлар ва мутахассислардан иборат комиссия бу соҳадаги ислоҳот концепциясини батафсил ишлаб чиқмоқда.

Маблағ ва ресурсларни имкони борича камроқ сарфлаб, мудофаани самарали равишда қуриш, қуролли кучларнинг таркиби ва структурасини энг мақбул ҳолга келтириш, қурол-яроғларнинг сифатини биринчи ўринга қўйиш — ҳарбий ислоҳотдаги бош масаладир. Армия ва флот қурилишини демократиялаш масалаларини эътибор билан кўриб чиқиш, армия ва флотдаги сиёсий органларнинг аҳамиятини қайтадан идрок этиш лозим.

Ҳарбий ислоҳот бутун жамиятга бирон-бир тарзда таъсир ўтказади, қўшинларни ва қурол-яроғларни кўп миқдорда қисқартириш билан, ҳарбий бюджетни камайтириш билан, мудофаа саноатини тинчлик соҳасига айлантириш билан боғлиқ бўлган умумдавлат дастурларини ишлаб чиқиб, амалга оширишни талаб қилади.

Мана шуларнинг ҳаммаси ҳарбий хизматчилар ва улар оилаларининг хизмат, турмуш, меҳнат ва маиший шароитларини яхшилаш билан, уларнинг ижтимоий ҳимояланиши билан бевосита боғлиқдир.

Биз погонли кишининг шон-шарафи ва қадр-қимматини кўтаришимиз, ҳарбий хизматчиларнинг сиёсий ва ижтимоий ҳуқуқлари ҳар қандай камситилишини Ватан ҳимоячиларига ҳар қандай ҳамлаларни бутунлай истисно этишимиз керак. Биз ҳарбий либоснинг, ҳарбий унвоннинг, давлат мукофотларининг шон-шарафи ва қадр-қимматини Конституциянинг, давлатнинг обрў-эътибори билан ардоқлаб асраймиз.

Совет Иттифоқининг ислоҳ қилинган Қуролли Кучлари Ватаннинг замонавий, маърифатли, ишончли ҳимоячилари — урушнинг олдини олиш ва тинчликни сақлаш омили бўлиб қолиши лозим.

Бугун, Ғалаба кунида жангчиларга шуни айтмоқчиманки, мамлакат сизларнинг меҳнатингизни, сизларнинг Ватанни ҳимоя қилишга шайлигингизни қадрлайди ва сизларга муносиб ғамхўрлик қилади.

Ўртоқлар! Буюк Ғалаба кунидан буён ўтган қирқ беш йил давомида жамиятимиз унинг сабоқларини тўлиқроқ ва чуқурроқ идрок этишга интилиб келди. Улуғ Ватан уруши тарихни яратувчи шахс бўлмиш халқнинг қаддини тўла-тўкис ростлаганлиги ва уни тарих саҳнасига чиқариб қўйганлиги шу сабоқларнинг энг муҳими бўлди, деб ўйлаймиз. Халқнинг енгилмас кучи нимадан иборат эканини ғалаба яққол намойиш қилди. Бирлик, масъулият, ватанпарварлик, гражданлик қадр-қиммати, ҳар бир кишининг маънавий ва ахлоқий кучи — халқнинг енгилмас кучидир.

Биз берилган ҳамма қурбонлар ва талафотларга қарамай, мустаҳкамлик синовидан ўтдик. Биз ғалаба қилдик. Ягона мақсад йўлида жипслашган кўп миллатли Ватанимиз халқлари қудратли куч эканини ва улар ҳар қандай вазиятда ҳам ўзларини ҳимоя қила олишларини исботладик.

Уруш синовлари билан ўтган йиллар бизни жипслаштирди. Халқнинг мана шу жипслиги туфайли ғалаба қозондик. Одамлар мана шу жипсликни эслаб, ҳозир, тарихимизнинг бурилиш босқичида ҳам биз қаттиқ туриб, ота-боболаримиз жонларини фидо қилган олий мақсадларга содиқ бўлиб қоламиз, шу мақсадларни энг яхши ҳозирги кунда ва энг яхши келажакда рўёбга чиқарамиз, деган ишонч олмоқдалар.

Маърузамни шундай сўзлар билан туғаллашга ижозат бергайсиз.

Бу урушда ғалаба қилган халқ ҳар қандай қийинчиликларни бартараф этишга ва ҳар қандай вазифаларни ҳал этишга қодирдир.

Мана шундай урушни бошидан кечирган халқ сидқидилдан тинчлик тиламаслиги мумкин эмас.

Бугунги ишларимиз ва режаларимизда уруш ва ғалаба сабоқларини ёдда тутайлик.

УМРЛАР БЎЛАДИКИ, ЎЛИГИДА ТИРИКДИР...

«Сенинг номинг номаълум, жасоратинг эса абадий» Кремль девори ёнидаги Номаълум солдат қабрида ёқилган мангу олов асло сўнмайди. Унинг ёнидаги гранит тахтачага ўйиб ёзилган бу сўзлар миннатдор қалбларимиз билан мангу ҳамоҳангдир.

Ушбу май кунлари, Ғалабанинг қирқ бешинчи баҳорида Александр боғига оқиб келаётган одамлар оқимининг кети кўринмайди. Бу ерда ҳар бир совет кишиси учун муқаддас, сўнмас шон-шуҳратимиз ва аламимиз рамзи бўлган жой бор.

Совет халқининг улуғ байрами арафасида, 8 май куни М. С. Горбачев, В. И. Воротников, Л. Н. Зайков, В. А. Крючков, Е. К. Лигачев, Ю. Д. Маслюков, В. А. Медведев, Н. И. Рижков, Н. С. Слюньков, Э. А. Шеварднадзе, А. Н. Яковлев, А. П. Бирюкова, А. В. Власов, А. И. Лукьянов, Е. М. Примаков, Б. К. Пуго, Г. П. Разумовский, Д. Т. Язов, А. Н. Гиренко, Ю. А. Мананенков, Е. С. Строев, Г. И. Усманов, И. Т. Фролов, СССР Президентлик Кенгаши ва СССР ҳукуматининг аъзолари Номаълум солдат қабрига келдилар.

Ёдгорлик олдидаги майдонда Москва гарнизони қисмлари саф тортган эди.

Қаҳрамон шаҳарлар обелисклари олдида совет жангчилари фахрий қоровулда турибди. Жанговар байроқлар эгилган.

Мусиқа тантанавор янграйди. Коммунистик партия ва Совет давлатининг раҳбарлари гулчамбар қўядилар. Қизил лентага: «Ватан учун жангларда ҳалок бўлганларга КПСС Марказий Комитети, СССР Олий Совети, СССР Министрлар Советидан» деган сўзлар ёзилган.

Ўз Ватани озодлиги ва мустақиллиги йўлида, бутун дунёда тинчлик йўлида жонини берган совет жангчиларининг хотираси ҳурматига бир дақиқа сукут сақланади. Совет Иттифоқи Гимни янграйди.

Ҳарбий бўлинмалар Улуғ Ватан урушининг ҳалок бўлган қаҳрамонларига ҳарбийларча ҳурмат бажо келтириб, Номаълум солдат қабри олдидан тантанали марш билан ўтадилар.

* * *

Шу куни Кремль девори олдидаги Номаълум солдат қабрига:

Уруш ва меҳнат ветеранлари, Қизил майдондаги ҳарбий парад қатнашчилари;

СССР мудофаа министри, Совет Иттифоқи Маршали Д. Т. Язов, Совет Қуролли Кучларининг ҳарбий бошлиқлари, генераллари ва адмираллари;

Варшава Шартномасида қатнашувчи давлатлар: Болгария Халқ Республикасидан — халқ мудофаа министри армия генерали Д. Журов бошчилигидаги, Венгрия Республикасидан — мудофаа министрлиги давлат секретари генерал полковник Л. Мороц бошчилигидаги, Германия Демократик Республикасидан — қуролсизланиш ва мудофаа министри Р. Эппельман бошчилигидаги, Польша Республикасидан миллий мудофаа министри армия генерали Ф. Сивицкий бошчилигидаги, Руминиядан миллий мудофаа министрининг биринчи ўринбосари — Руминия армияси бош штабининг бошлиғи генерал полковник В. Ионел бошчилигидаги, Чехия ва Словакия Федератив Республикасидан — бирлашган қуролли кучлар штаби бошлиғининг ўринбосари генерал полковник М. Благник бошчилигидаги ҳарбий делегациялар;

ГДРнинг СССРдаги элчиси — Г. Кениг, Болгариянинг СССРдаги элчиси — Г. Панков гулчамбарлар қўйишди.

* * *

Ватаннинг қаҳрамон ҳимоячилари хотирасига таъзим бажо этиш учун келган оммавий намойиш қатнашчилари мангу оловга Москва байроғини келтиришди. Халқ депутатлари Москва шаҳар ва область Советларидан, КПСС Москва шаҳар комитети ва Москва область комитетидан гулчамбарлар қўйилди. Тантанали маросимда Улуғ Ватан уруши ва меҳнат ветеранлари, Москва шаҳри ва области меҳнат коллективларининг, жамоатчилигининг вакиллари қатнашдилар.

* * *

Рус православ черковининг намояндалари гулчамбар қўйишди.

(ТАСС).

КПСС Марказий Комитетининг партия XXVIII съездига тайёргарлик комиссиясида

КПСС Марказий Комитетининг партия XXVIII съездига тайёргарлик комиссияси аъзоларининг гуруҳи бир неча кун мобайнида КПСС Марказий Комитетида ишлади. Гуруҳга йирик бошланғич партия ташкилотлари партия комитетларининг секретарлари кирган эди. Гуруҳ КПСС Марказий Комитетининг Ҳаракат дастури, КПСС Устави ва КПСС Марказий назорат-тафтиш комиссияси тўғрисидаги низомнинг лойиҳалари юзасидан КПСС Марказий Комитетига тушган таклиф ҳамда мулоҳазаларни кўриб чиқди.

Партия комитетларининг секретарлари эълон қилинган лойиҳалар мазмуни юзасидан ўз мулоҳазаларини айтишди, ўзгариб бораётган шароитда партия ишининг ўзига хос хусусиятларини акс эттирувчи бир қанча аниқ таклифларни ишлаб чиқдилар. КПСС Устави лойиҳасига қўшимчалар ва ўзгартишлар киритдилар.

Ҳужжатлар устида ишлаш, жойлардан келаётган фикр-мулоҳазалар ва тузатишларни муҳокама қилиш давом эттирилади.

● *Тошкентда Бухоро маданияти кунлари*

ҚАДИМИЙ ЮРТ ТАРОНАЛАРИ

Бугун жумҳуриятимиз пойтахтида Бухоро вилояти маданияти кунлари бошланади. Шу муносабат билан газетамиз мухбири Н. НАИМОВ маданият кунлари қатнашчиларининг раҳбари, вилоят партия комитети котиби, Ўзбекистон ССР халқ депутати С. Т. ЖЎРАЕВАга бир неча савол билан мурожаат қилди.

— **Саида Тешаевна, Бухоро воҳаси қадимий ўзбек миллий маданиятининг бешикларидан биридир. Бу ҳақда сўз юритилганда, биринчи навбатда, нималар кўзда тутилади?**

— Дарҳақиқат, Бухоро деганда, энг аввало кўз ўнгимизга ўтмиш авлодларимиз мерос қолдирган меъморлик обидаларининг буюк хазинасини, халқ амалий санъатининг ранг-баранг намуналарини, моҳир хаттотларнинг нафис қўл ёзмаларини ва яна қалбимизга сурур бағишлайдиган ўнлаб нарсаларни кўзда тутамиз.

Тиббиёт оламининг ҳокими Абу Али ибн Сино, буюк тарихнавислар, файласуф ва мунажжим Аҳмад Дониш, ҳассос меъмор Уста Ширин Муродов, қўли гул кулол Ҳамробуви Раҳимова, моҳир бастакор домла Ҳалим Ибодов ва маданиятимиз сарчашмаларида турган яна ўнлаб сиймоларнинг номи бутун дунёга машҳур. Ўзбек совет бадиий маданиятининг ривожига баракали ҳисса қўшган Мухтор Ашрафий, Олим Хўжаев, Левича Бобохонов, Раззоқ Ҳамроев, Аҳмад Ихтиёров сингари санъаткорлар ҳам Бухоро фарзандларидир.

Биз уларнинг изидан бориб, Бухоро маданиятини янада равнақ топтиришга интилмоқдамиз. Воҳадаги тарих ва маданият осори-атиқаларини таъмир этиш, кулолчилик, мисгарлик, зардўзлик патдўзлик каби амалий санъатга ёшларда меҳр-муҳаббат уйғотишда, халқ бадиий ҳаваскорлигининг турли соҳаларини ривожлантиришда кейинги йилларда анча ишлар қилинмоқда.

Айни маҳалда вилоят марказида С. Айний номли музикали драма ва комедия театри, давлат филармонияси, қўғирчоқ театри ижодий коллективлари самарали фаолият кўрсатишяпти. М. Ашрафий номидаги санъат билим юрти, О. Хўжаев номли маданият техникуми вилоят эҳтиёжларига яраша малакали мутахассислар етказиб бераётир.

Албатта, маданият, спорт ва жисмоний тарбия тармоқлари, уларнинг фаолияти, муаммолари тўғрисида кўп гапиришимиз мумкин.

— **Бу муаммолар нималардан иборат?**

— Бухоро маданияти дурдоналарини жумҳурият, қолаверса, мамлакат миқёсида тарғиб қилишга эришилмаяпти. Оммавий нашрлар, радио ва телевидение бу масалага камдан-кам мурожаат этади. Ваҳолонки, бу соҳадаги муаммоларни ҳал қилишга киришишдан илгари унга жамоатчилик эътиборини қарата билиш лозим.

Муаммоларнинг эса мундарижаси кенг. Биринчи навбатда, бу қадимий шаҳримиз ва унинг атрофидаги тарих ва маданият обидаларини таъмир этиш, уларнинг атрофини ораста сақлаш учун моддий-техника ресурслари, ишлаб чиқариш кучлари, юқори малакали кадрлар етишмаяпти.

— **Бугун Тошкентда бошланаётган маданият кунларининг программаси ҳақида гапириб берсангиз.**

— Тошкент меҳнаткашларини концерт репертуарлари билан хушнуд этиш ниятимиз. Шу мақсадда бадиий ҳаваскорларнинг катта бир гуруҳи бу ерга келишди. Бухоро шаҳридаги Крупская номли маданият уйининг Олия Ҳасанова раҳбарлигидаги «Моҳи Ситора» фольклор-этнографик ансамбли, Ғиждувон районидаги «Гулистон» колхозининг Муҳаммад Шодиев бошчилигидаги мақомчилари, Бухоро санъат билим юртининг Ҳикмат Ражабов раҳбарлигидаги халқ чолғу ансамбли, педагогика билим юртининг «Бухорча», Навоий шаҳар «Фарҳод» маданият саройининг «Бахтли болалик» ансамбллари, Конимех район маданият уйининг дўмбирачи қизлар, Коғон шаҳар «Сайёт» вокал-чолғу ансамбли, 1-область шифохонасининг «Гиёҳ» ансамбли бадиий ҳаваскорлари ўз маҳоратларини намойиш қиладилар.

А. Навоий номли Катта театр саҳнасида улар томонидан ижро этилган қадимий юрт тароналари янграйди. С. Айний номли музикали драма ва комедия театри ижодий коллективи Муқимий театрида режиссёр Анвар Азимов саҳнага қўйган «Темир хотин» спектаклини кўрсатади.

Бухоро маданияти кунлари қатнашчилари Киров райони меҳнат коллективлари, алоқа институти талабалари билан учрашишади. Шунингдек, жумҳурият Халқ хўжалиги ютуқлари кўргазмаси меҳмонлари улар билан мулоқотда бўладилар.

Имкониятдан фойдаланиб, кичик истагимизни ҳам айтиб ўтмоқчиман. Бизнингча, бундай учрашувларни нафақат Тошкентда, балки вилоятларда ҳам тез-тез ўтказиш лозим. Токи, бухороликлар фарғоналикларнинг, самарқандликлар эса хоразмликларнинг маданиятидан яхшироқ хабардор бўлишсин. Зеро, маданиятлар алоқаси бу байналмилал биродарлик, ўзаро дўстлик, хайриҳоҳлик алоқалари демакдир.

(ТАСС).

ЖАСОРАТНИНГ СЎНМАС ЗИЁСИ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

СССР халқ депутатлари навбатдан ташқари учинчи съездининг қарорларини, мамлакат Президентининг Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи бирлигини мустаҳкамлашга қаратилган қарорларини маъқулламоқдалар ва қўллаб-қувватламоқдалар.

Офицерлар ва аскарлар, армия ва флотнинг бутун шахсий таркиби халқимиз совет жамиятини инқилобий янгилаш вазифаларини амалга ошириши, мамлакатнинг инсонпарвар, демократик социализм сари муваффақиятли ҳаракат қилиши учун тинч шароитни таъминлашни ўзларининг ватанпарварлик ва байналмилал бурчлари деб биладилар.

Совет Қуролли Кучлари жангчиларига шарафлар бўлсин!

Улуғ Ватан уруши қаҳрамонларига — фашист босқинчиларига қарши курашда Советлар Ватанининг озодлиги ва мустақиллигини сақлаб қолган фронтчилар ва мамлакат ичкарисидаги меҳнатчиларга шон ва шарафлар бўлсин!

Яшасин музаффар халқ — қаҳрамон совет халқи ва унинг шавкатли Қуролли Кучлари!

Яшасин, Улуғ Ватанимиз — Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи!

Ура, ўртоқлар!

Майдон узра уч карра «Ура!» овози янграйди. Совет Иттифоқи Гимни ижро этилади. Артиллерия салюти садолари Гимннинг улуғвор куйига туташиб кетади. Бу параднинг тантанали куйидир.

Салют садолари тинади ва кўҳна Қизил майдон узра дўмбраларнинг янгроқ садоси эшитилади. Бу билан Москва ҳарбий музика билим юртининг бир юз олтмиш нафар тарбияланувчиси бутун парад ўтишининг суръатини белгилаб беради. Минглаб музика асбобларидан иборат қўшма оркестр куй чала бошлайди. Бутун улкан майдон ҳаракатга келади. Полклар ва батальонларнинг тўрт бурчак шаклида саф тортиб турган жангчилари жойларидан қўзғаладилар. Тантанали марш бошланади.

Азалий анъанага мувофиқ дўмбрачилар ротаси ортидан ҳамиша ҳарбий академияларнинг тингловчилари ўтадилар. Лекин бугунги парад алоҳидадир, олдингиларига ўхшамайди. Бунинг сабаби парад СССР мудофаа министрининг буйруғи билан эмас, балки СССР Президентининг Фармони билан ўтказилаётганидагина эмас. Бу параднинг ўзига хос ажойиб жиҳати шундаки, унда ветеранлар: фронтчилар, яширин иш олиб борганлар, партизанлар ва мамлакат ичкарисида ишлаган меҳнатчилар қўшма полки қатнашмоқда.

Майдон узра Ғалаба байроғи ҳилпирайди — бу мағлуб Рейхстаг устида ҳилпираган ўша ол байроқдир. Байроқни генерал-майор В. Ф. Здунов олиб ўтмоқда. У — Совет Иттифоқи Қаҳрамони, саккизта орден ва 30 та медаль билан мукофотланган. Василий Фёдорович Берлинга қилинган ҳужум қатнашчисидир. У 1945 йилда махсус гуруҳ билан биргаликда Ғалаба байроғини Москвага олиб келган. Шуни ҳам айтиш керакки, В. Ф. Здунов Қизил майдондаги парадларда ўн мартадан кўпроқ, шу жумладан 1945, 1985, 1987 йилларда қатнашган. Жанговар генерал Улуғ Октябрнинг 70 йиллиги шарафига ўтказилган парадда ҳам Ғалаба байроғини кўтариб ўтган эди. Байроқдор ёнида бораётганларнинг ҳам фронт билан боғлиқ таржимаи ҳоли жуда бой.

Ғалаба байроғидан кейин Қизил майдонга Трептов паркида халоскор жангчига ўрнатилган ёдгорликнинг жуда ўхшаш нусҳаси — макет ўрнатилган шатак кириб келади. Бу ёдгорлик ҳам Буюк Ғалабамизнинг энг ёрқин рамзларидан биридир.

Парад арафасида ушбу репортаж муаллифлари бугунги тантаналарда қатнашиш шарафига муяссар бўлган фронтчиларнинг кўплари билан учрашдилар. Бошқа масалалар қатори Поклонная тепалигида Ғалаба ёдгорлиги узоқ вақт қурилаётганлигини ҳам муҳокама қилдилар. Ветеранларнинг кўпчилиги дабдабали конкурсларга, лойиҳаларнинг матбуотда зўр бериб муҳокама қилинишига қарши чиқдилар. Трептов паркидаги халоскор жангчи ҳайкалини у ердан келтириб, Поклонная тепалигига ўрнатиш керак, дейишди улар.

Эҳтимол, шундай қилиш керакдир, бу таклифни муҳокама қилса арзийди. Чунки унда чуқур тарихий маъно бор: совет аскари Европани озод қилди ва уйига қайтиб келди.

Қизил майдонга байроқдорлар ротаси кириб келди. Олдинда Баренц денгизидан Болқон тоғларигача ҳамма жойда душманни мажақлаб ташлаган барча фронтларнинг байроқчаларини кўтариб ўн жангчи бормоқда. Уларнинг орқасида шаҳдам одим ташлаб 150 жангчи боряпти, улар фронт гимнастёркалари, каскаларини кийиб олишган. Бу жангчилар Улуғ Ватан уруши йилларида намуна кўрсатган қисмлар ва қўшилмаларнинг 150 жанговар байроғини баланд кўтариб боришмоқда. Мамлакатнинг бош майдонида порох ҳиди сингиб кетган дастлабки байроқлар қирқ беш йил муқаддам, ўша Ғалаба байрами парадида пайдо бўлган эди. Ҳозир ҳам байрам минбарларида тўпланган юзлаб, минглаб одамларнинг, мамлакатимиздаги ва чет эллардаги ўн миллионлаб телетомошабинларнинг нигоҳи шу байроқларга қаратилган. Чунки бугунги парад интервидение системаси орқали кўрсатилмоқда.

Байроқдорлар колоннаси охирида СССР Қуролли Кучлари уч тури — қуруқликдаги қўшинлар, Ҳарбий-ҳаво кучлари ва Ҳарбий-Денгиз Флоти вакилларидан иборат фахрий қоровул ўтади. Жанговар байроқларга ҳарбий ҳурмат ана шундай.

Майдонда яна гулдурос қарсаклар бошланади. Минбарда ҳозир бўлганлар Улуғ Ватан уруши йилларида озодлигимизни сақлаб қолган кишиларни, дунёни сариқ вабодан халос қилган кишиларни қутлайдилар. Ветеранларнинг қўшма полки ўтиб бормоқда. Унинг сафларида 1945 йилги парадда қатнашган фронтчилар, партизанлар, душман орқасида яширин иш олиб борган кишилар, мамлакат ичкарисида меҳнат қилган кишилар бор. Олдинги сафда 160 нафар Совет Иттифоқи Қаҳрамони ва Шуҳрат ордени кавалерлари, уларнинг орқасида ғалаба парадининг 157 қатнашчиси бормоқда. Сўнгра 157 партизан, душман ортида яширин иш олиб борган кишилар ва мамлакат ичкарисида ишлаган 157 меҳнатчи бормоқда. Бу ерда барча иттифоқдош республикаларнинг вакиллари, Совет Иттифоқидаги турли миллатларнинг намояндалари бор.

Сочлари оппоқ ветеранларга қараб, Улуғ Ватан уруши йилларида қаҳрамонлиги ва мардлиги учун 7 миллиондан ортиқ совет жангчиси орден ва медаллар билан мукофотланганлигини, 11600 дан кўпроқ киши Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвонига сазовор бўлганлигини, икки ярим мингдан кўпроқ одам Шуҳрат орденининг тўла кавалери бўлганлигини эсламаслик мумкин эмас. Тўрт нафар Совет Иттифоқи Қаҳрамони — учта Шуҳрат ордени кавалеридир. Улардан бири — старшина Николай Иванович Кузнецов бугун Қизил майдондан ўтмоқда.

Ватанимиз ўз ўғил-қизларининг жасоратини доимо муносиб баҳолаб келган. Ажойиб Ғалаба байрами арафасида СССР Президентининг фармонлари чиққанида биз бунга яна бир бор ишонч ҳосил қилдик. Немис-фашист босқинчиларига қарши курашда мардлик ва қаҳрамонлик кўрсатгани учун ўн беш жангчига ўлимидан кейин Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвони берилди. Фронтчилар А. А. Абилов, Э. Л. Бадмаев, Б. Н. Еремин, Н. И. Лазарев, А. В. Мельников, Е. И. Михайлова (Демина), Н. С. Степановлар эса Ленин ордени ва «Олтин юлдуз» нишонини шахсан бориб олдилар.

...Қизил майдондан бир йўла шунча машҳур қаҳрамон ўтиши илгари камдан-кам бўларди. Аниқроғи қирқ бешинчи йилги ғалаба парадидагина шундай бўлган. Ўша парад қандай бўлган эди? Биз бу ҳақда гапириб беришни тарихий ғалаба паради иштирокчиси собиқ катта сержант А. И. Розанцевдан илтимос қилдик:

— Соат ўнда парадни қабул қилиб олиш учун Кремлнинг Спасский минораси дарвозасидан оқ от минган уч марта Совет Иттифоқи Қаҳрамони, Совет Иттифоқи Маршали Георгий Константинович Жуков чиқиб келди. Парадга қўмондонлик қилаётган икки марта Совет Иттифоқи Қаҳрамони Совет Иттифоқи Маршали Константин Константинович Рокоссовский ҳам от миниб унинг қаршисига келди ва рапорт берди.

Қўшинларни айланиб чиқиш бошланганида майдон ўртасига 1400 музикачидан иборат терма оркестр чиқди. Дўмбралар ва трубалар садоси янгради. Улар чалаётган завқли музика садолари остида Қизил майдондан колонналар бирин-кетин ўтди. Парад охирлаб қолганида эса оркестр садолари тинди. Дўмбралар овози остида майдонда икки юз нафар аскар пайдо бўлди. Уларга алоҳида топшириқ — Мавзолей пойига гитлерчиларнинг ўлжа олинган байроқларини ташлаш вазифаси юкланган эди. Бу байроқлар майдон узра ҳилпирамади, жангчиларимиз улар билан гўё майдонни супургандек бўлдилар.

Ёзувчи Борис Горбатов эса ўша тарихий параднинг якунловчи қисмини мана бундай таърифлайди: «...Булар — Қизил Армия тормор этган немис ҳарбий қисмларининг байроқларидир. Булар — мағлуб душман байроқларидир. Бу байроқларнинг тарихини сўзлаб беришга ҳожат йўқ — бу ҳаммага маълум... Дўмбралар овози қатл чоғидагидек бўғиқ эшитилади.

Ҳа, бу ҳақиқатан ҳам фашизмнинг сиёсий жиҳатдан қатл этилишидир! Мағлуб душман доимо ёдида сақласин: кимки Россияга қилич кўтариб келса, қилич тиғидан ўлим топади».

Фронтчилар ва партизанларнинг ҳам, яширин иш олиб борганлар ва фронт ичкарисидаги меҳнаткашларнинг ҳам жасоратлари мамлакатимиз ҳарбий солномасидан бир хил ўрин олди. Бу ҳақда шоир ҳақли равишда шундай деган эди: «Жанг учун медаль ҳам, меҳнат учун медаль ҳам бир металлдан қуйилади». Шунинг учун ҳам улар бугун парад колонналарида ёнма-ён боришмоқда. Тинимсиз олқишлар остида боришмоқда.

Эркаклар билан ёнма-ён аёллар ҳам ўтаётган бу колоннага қараб ҳаяжонланмаслик мумкин эмас. Ўша мислсиз урушда Ғалаба қозонишимизга кўп жиҳатдан аёллар сабабчи бўлди. Улар ўз нозик елкаларига шу қадар оғир юкни ортиб, мислсиз мардлик ва жасорат намуналарини кўрсатдилар.

Бугун биз ветеранлар йиғма полкида ўтаётганларнинг барчасини, ҳозир меҳмонлар минбарида турган ўша жангларнинг ҳамма қатнашчиларини, партизанларни, яширин иш олиб борганларни, фронт ичкарисидаги меҳнаткашларни, Улуғ Ватан урушининг барча қаҳрамонларини номма-ном санаб ўтишни истардик. Лекин бунинг иложи йўқ. Меҳнати фронтдагига тенглаштирилган ветеранлар мамлакатимизда бир неча миллион кишини ташкил этади. Ҳаммамиз учун шуниси афсусланарли ва қайғулики, уларнинг сафлари йилдан-йилга сийраклашиб бормоқда. Буни эсдан чиқармайлик! Бу қаҳрамон кишиларни уларнинг ҳаёт йўлидаги мислсиз жасорати учун муносиб тарзда қадрлайлик.

Параднинг тарихий қисмини халоскор жангчиларнинг йиғма полки якунлайди. Мавзолей ёнидан Улуғ Ватан уруши аскарлари, офицерлари ва генераллари либосини кийган ёш жангчилар ўтишади. Улар каскалар, ёпинчоқлар кийишган, қўлларида афсонавий ППШ автоматларини ушлаб олганлар. Ўзида даврларни узилмас ришталар билан боғлаган ҳаяжонли манзара намоён бўлади. Буни қарангки, ғолиб фронтчилар либоси совет халқининг тинч меҳнатини қўриқлаётган ҳозирги аскарларга қуйиб қўйгандек лойиқ келибди. Фронтчилар — оталар ва боболар — ўз ворислари билан ҳақли равишда фахрланишлари мумкин.

Худди шу ҳақиқатни тасдиқлагандек, Қизил майдонга командир кадрлар тайёрлайдиган энг кўҳна билим даргоҳи, совет ҳарбий фикрининг энг катта марказларидан бири — М. В. Фрунзе номли ҳарбий академия тингловчиларининг биринчи батальони кириб келади. Ўтган урушнинг Шуҳрат қозонган кўпгина қўмондонлари шу академияда таҳсил кўришган.

Академиянинг парад расчёти сафида Совет Иттифоқи Қаҳрамони майор С. Н. Гушчин ҳам бормоқда. У бу юксак унвонга Афғонистон Республикасида байналмилал бурчини бажаргани ва бунда мардлик ва қаҳрамонлик кўрсатгани учун сазовор бўлган.

Парад арафасида биз Сергей Николаевич билан суҳбатлашган эдик. Ундан биз сизнинг курсдошларингиз орасида нишондорлар яна борми, деб сўрадик. Маълум бўлишича, бундайлар бир неча ўн киши экан. Улар орасида ҳар бири ҳам Қизил Байроқ, ҳам Қизил юлдуз орденлари билан тақдирланган майорлар В. Н. Боков ва Г. Л. Бруй, Қизил юлдуз ордени нишондорлари бўлган майорлар С. В. Кривошчеков ҳамда А. Ф. Шувахин ва бошқалар бор.

Мавзолей олдидан В. И. Ленин номли ҳарбий сиёсий академиянинг тарбияланувчилари — қизил комиссарлар ва фронтчи сиёсий ходимларнинг ворислари ўтишмоқда. Уруш йилларида бу академия битирувчилари жангчиларни ўз сўзлари ва шахсий намуналари билан қаҳрамонликка илҳомлантирган эдилар. Улар ўзларининг Ватан олдидаги олий бурчларини муқаддас билиб бажардилар.

Парад сафида Ф. Э. Дзержинский номли ҳарбий академия тингловчилари ўтишди. Мамлакатдаги бу энг кўҳна олий ўқув юрти урушнинг тўрт йили мобайнида ўзи ташкил этилганидан буён ўтган 120 йил давомидагидан ҳам кўпроқ мутахассис тайёрлади. Ўтган уруш ветеранлари шахсий составни ўқитиш ва тарбиялаш ишига ҳозир ҳам катта ҳисса қўшиб келмоқдалар. Академияда саксон икки нафар ветеран бор. Совет Иттифоқи Қаҳрамони запасдаги генерал-майор В. В. Бутилкин, Социалистик Меҳнат Қаҳрамонлари истеъфодаги генерал-лейтенантлар Е. Б. Волков ва И. В. Мешчеряковлар шулар жумласидандир. Академияда таълим олаётган ёш офицерлар катта авлод анъаналарининг муносиб давомчиларидир. Академиядаги юздан зиёд тингловчи мардлиги ва қаҳрамонлиги учун давлат мукофотлари билан тақдирланган.

Совет Иттифоқи Маршали Р. Я. Малиновский номли бронетанк қўшинлари ҳарбий академияси, В. В. Куйбишев номли ҳарбий инженерлар академияси, Совет Иттифоқи Маршали С. К. Тимошенко номли химиявий муҳофаза ҳарбий академияси вакиллари қатъий тартибда ўтмоқдалар, бу тартиб сира бузилмайди. Ю. А. Гагарин номли Ҳарбий-ҳаво академияси, профессор Н. Е. Жуковский номли ҳарбий-ҳаво инженерлари академияси тингловчилари авиаторлар марши садолари остида одимламоқдалар.

Баҳор шабадасида оқ-мовий рангли байроқ ҳилпирайди. Флотнинг бўлажак офицерлари — Ленинграддаги А. С. Попов номли радиоэлектроника олий ҳарбий-денгиз билим юртининг курсантлари майдондан ўтмоқдалар. Шу билим юртида тарбия олган учинчи ранг капитан А. В. Володин, капитан-лейтенантлар Е. В. Науменко ва И. А. Спиранский «Комсомолец» атом сувости кемасида уни сақлаб қолиш учун сўнгги имкониятгача курашдилар ва ўз ҳарбий [illegible]ларини охиригача бажариб, қаҳрамонона ҳалок бўлдилар.

Парашют-десант полки ортидан СССР Давлат хавфсизлиги комитетининг Моссовет номли Москва олий чегарачи командирлар билим юрти курсантлари, денгиз пиёдалари, Ф. Э. Дзержинский номли ички қўшинлар дивизияси жангчилари ўтиб бормоқда.

Минбарларда ҳозир бўлганлар армия ва флотнинг ёш вакиллари — Москва, Калинин ва Ленинград ҳарбий билим юртларида тарбияланаётган суворовчилар ва нахимовчиларни алоҳида эҳтиром билан кутиб оладилар. Бу ўқув юртлари сурронли ва қийин 43-йилда пайдо бўлган. Жанг қилаётган мамлакат минглаб болаларни — ҳалок бўлган жангчиларнинг оталар изидан бориб ҳарбий касбни эгаллашга аҳд қилган фарзандларини ўз васийлигига олди. Ҳарбий ёшлар орасида боболар ва оталар фронт анъаналарининг бевосита ворислари ҳам бор. Масалан, таълим аълочиси суворовчи Андрей Сухановнинг бобоси 1941 йил 7 ноябрдаги унутилмас парадда қатнашган, суворовчи Александр Филимоновнинг бобоси эса 1945 йилда Қизил майдондаги Ғалаба парадида қатнашган.

Тантанали маршни ҳамиша РСФСР Олий Совети номли Москва Олий умумқўшин командирлари билим юрти тингловчилари якунлайдилар. Кремль курсантлари ҳамма парадларда қатнашганлар. Фақат бир марта — 1941 йилда бундай тантанада қатнашмай қолганлар. Бунинг сабаби ўта даражада узрли: ўша вақтда курсантлар Москва остоналарида ҳаёт-мамот жангида қатнашаётган эдилар.

Мавзолей томон 30 нафар суворовчи ва нахимовчи йўл олади. Улар Совет давлати, Коммунистик партия раҳбарларига, Мавзолей минбарида турган ҳарбий саркардаларга гулдасталар тақдим этадилар.

Қизил майдон узра бир неча дақиқа сукунат чўкади, сўнгра юзлаб моторларнинг гуруллаши бу сукунатни бузади. Афсонавий «ўттиз тўртинчи»лар — иккинчи жаҳон урушининг энг яхши танклари, тезюрар «САУ-100» тўплари майдонга кириб келади. Бу қудратли машиналар ўтган урушнинг ҳамма фронтларида душманга қирон келтирган. Уларнинг минораларига, «Ватан учун!», «Жанговар дугона» каби рамзий сўзлар ёзилган. Урушнинг тўрт йили давомида саноатимиз деярли 103 мингта танк ва ўзиюрар артиллерия қурилмасини ишлаб чиқариб, зирҳли машиналарнинг сони жиҳатидан, айниқса сифати жиҳатидан агрессордан ўзиб кетди.

Танклар ортидан 90 та артиллерия қурилмаси: тўплар, гаубицалар, миномётлар ўтиб боради. Лекин машҳур «катюша»лар ҳозир бўлган кишиларда кўпроқ жонланиш уйғотди. Бу ном машиналарга босилган завод тамғасидаги «К» ҳарфи билан боғлиқ бўлса ажаб эмас. Аммо бу ном кўп жиҳатдан ўша вақтдаги машҳур қўшиқ билан ҳам боғлиқдир. Урушнинг охирида барча фронтларда 3081 та жанговар машина бўлганлиги аниқ. Қуйидаги рақамлар армиямизнинг артиллерия ўти қудратини яққол кўрсатиб турибди: Москва остоналаридаги жангларда ҳар бир километрга 40 та тўп тўғри келган, Берлин остоналаридаги жангда ҳар километр масофада 300 та тўп бор эди.

Механизациялашган колонналарнинг тарихий қисмини қуруқликдаги қўшинларнинг энг кекса тури — пиёдалар десанти тушган 20 та автомобиль якунлайди. Деярли 30 йилдан буён биз бу қўшинларни мотоўқчилар деб атаймиз. Лекин фронтчилар ҳамиша ўз сўзларига содиқдирлар, улар учун пиёдалар ҳамиша асосий қўшин ҳисобланган.

Қизил майдонда М. И. Калинин номли Тамань гвардиячи мотоўқчи дивизияси жанговар машиналари колоннасининг пайдо бўлиши ҳаммамизни ҳаяжонга солаётган давомийликнинг яна бир намунасидир. Шуҳрат қозонган бу қўшилмада ҳозир 33 миллатга мансуб жангчилар хизмат қиладилар. Бугунги парадда ана шу миллатлардан деярли ҳаммасининг намояндалари бор.

Тантанали маршни Ю. В. Андропов номли Кантемир гвардиячилар танк дивизияси давом эттиради. Бу қўшилма танкчилари Улуғ Ватан уруши йилларида гитлерчиларнинг мақталган «Викинг», «Буюк Германия», «Ўлик бош», «Адольф Гитлер» ва бошқа дивизияларини мажақлаб ташлаганлар.

Майдонга артиллерия кириб келади. Булар — «Гвоздика» ва «Акация» тўплари, ўзиюрар гаубицалар, машҳур «Катюша»ларнинг ворислари ҳисобланмиш «Град» деб аталган БМ-21 реактив қурилмаларидир.

Зенит ракета қўшинлари колонналари ўтгандан сўнг майдонда тактик ва оператив-тактик ракеталарни судраган шатаклар пайдо бўлади — бу параднинг муносиб тугалланишидир. Бугун унда умумий сони 12508 кишидан иборат парад расчетидаги 18 полк қатнашди. Майдондан 429 та жанговар техника ўтди.

Ҳа, ҳозирги парад кўп жиҳатдан одатдагига ўхшамайди. Унга ветеранлар ҳам, ёш жангчилар ҳам узоқ тайёргарлик кўришди. Уларнинг ҳар бири Қизил майдон бўйлаб атиги 225 қадам қўйди. Аммо бутун дунёнинг нигоҳи уларга тикилган эди. Шунинг учун ҳам ҳар бир колоннанинг ҳар бир қадами дақиқаларгача ҳисоблаб чиқилган метроном билан текширилган эди. Механизациялашган колонналарнинг ҳаракати ҳам шу қадар пухта ва пишиқ эди. Ҳар бир колонна телевизион камералар рўпарасида атиги 7 минут бўлди. Бундай аниқликка эришиш осон эмас. Лекин пойтахтда ўтадиган парадларда бошқача бўлиши мумкин эмас. Биз, совет кишилари учун улар қўшинларнинг шунчаки тантанали кўриги Қуролли Кучлар қудратининг намойишигина эмас. Бу — халқнинг мардлиги, меҳнати ва матонатига жанговар мадҳиядир, унинг ўзини ҳимоя қилишга ҳар қачон ва ҳамиша тайёр туришининг кўз ўнгимизда намоён бўлишидир.

Минг мусиқа асбобидан иборат ҳарбий музика оркестрининг ўтиши тантананинг муносиб якуни бўлди. Қизил майдондаги Ғалаба байроғи билан шарафланган яна бир парад тарихга айланмоқда.

Қизил майдондан репортажни ТАСС махсус мухбирлари В. Безбрежний, М. Захарчук, В. Хрустов олиб бордилар.

ТОШКЕНТ ВИЛОЯТ ПАРТИЯ КОМИТЕТИДА

Вилоят партия комитети бюросининг навбатдаги мажлиси бўлди. Унда Тошкент сут комбинати партия ташкилотининг чиқарилаётган маҳсулотлар хилини кўпайтириш ва сифатини яхшилаш юзасидан олиб бораётган иши муҳокама қилинди.

Комбинат партия ташкилоти бу йўналишда муайян иш қилаётганлиги таъкидланди.

Ўн иккинчи беш йилликнинг тўрт йили ичида маҳсулотларнинг 18 та янги хили ўзлаштирилди. Ҳозирги вақтда 70 дан ортиқ номда маҳсулот чиқарилмоқда. 1989 йилда планга қўшимча 284 минг сўмлик товар сут маҳсулотлари ишлаб чиқарилди.

Шу билан бирга ишлаб чиқаришда эришилган ютуқларга қарамай, коммунистлар куч-ғайратини ишлаб чиқариш фаолиятини янада такомиллаштириш, сут маҳсулотлари хилини кўпайтириб, юқори сифатли бўлишини таъминлашга сафарбар этиш борасидаги партия иши тубдан яхшиланганн йўқ.

Комбинатнинг Янгийўл ва Чилонзор филиалларидаги цехларда кўпчилик ишлаб чиқариш жараёнлари етарли даражада механизациялаштирилмаган ва автоматлаштирилмаган. Бу цехлардаги аксарият ускуналар эскирган. Ювиш ва тозалаш воситалари, эҳтиёт қисмлар, ўраш материаллари, тайёр маҳсулотни ташийдиган ихтисослашган транспорт йўқлиги туфайли технология жараёнлари бузилмоқда ва ускуналар ишламай туриш ҳоллари рўй бермоқда. Тошкент шаҳар санитария-эпидемиология хизмати тайёр сут маҳсулотини текшириб кўрганда маҳсулотларнинг бешдан бир қисми мавжуд давлат стандарти талабларига жавоб бермаслиги аниқланди. Маҳсулотларнинг ифлослик даражаси йигирма ва ундан ортиқ фоизни ташкил қилади. Юқумли касалликлар келтириб чиқарадиган микроблар борлиги аниқланди. Ёғ, қанд ва бошқа таркибий моддалар етарли даражада солинмаслиги, тайёр маҳсулотнинг вазнидан уриб қолиш ҳолларига йўл қўйилмоқда.

Аниқланган хатоликлар натижаларига кўра ўтган йили болалар овқатлари цехи, сузма, қаймоқ линиялари ва бошқа участкалар иши бир неча марта тўхтатиб қўйилди.

Шунга қарамай, комбинат партия комитети камчиликларни бартараф этишнинг аниқ амалий чораларини ишлаб чиқмади. Бу иш партия комитети фаолиятида лозим даражада эътиборда бўлмади.

Раҳбар коммунистларнинг ўзлари бошчилик қилаётган иш участкаларидаги аҳвол учун шахсий масъулиятини кўтариш мақсадида партия комитети коммунистлар ҳисоботларини эшитиш усулидан яхши фойдаланмаяпти. Уларнинг ўз хизмат вазифалари ва Устав талабларини қандай бажараётганликлари тўғрисидаги ҳисоботларини мунтазам эшитмаяпти. Раҳбар коммунистлар ва мутахассисларнинг ҳисоботларини партия йиғилишлари ва партия комитетлари мажлисларида муҳокама қилиш юзаки ўтмоқда, уларда партиявий талабчанлик, амалий танқид ва ўз-ўзини танқид йўқ. Қабул қилинаётган қарорлар назорат қилинмайди ва бу қарорларнинг тарбиявий таъсири сезилмайди.

Бюро мажлисида шунингдек, вилоят колхоз ва совхозларидан етказиб берилаётган хом ашё сифатсизлиги ҳам чиқарилаётган сут маҳсулоти сифатига анчагина таъсир қилаётгани айтиб ўтилди. Вилоят санитария-эпидемиология хизмати вилоят хўжаликларида сут соғишнинг ва унга дастлабки ишлов беришнинг санитария қоидалари қўпол равишда бузилаётганлик ҳолларини аниқлади. «Агроснабремонт» жумҳурият ва вилоят бирлашмалари комбинатга, тайёрлов пунктларига, сут-товар фермаларига етарли амалий ёрдам кўрсатмаяпти, уларни ювадиган воситалар, эҳтиёт қисмлар, идишлар, махсус ускуналар ва механизмлар билан таъминламаяпти. Тошкент шаҳар савдоси тармоғида сут маҳсулотларини сотадиган ихтисослашган магазинлар йўқлиги сабабли комбинат маҳсулотларининг бир қисми ўз сифатини йўқотиб, айниб қолмоқда.

Мазкур масала юзасидан қабул қилинган қарорда комбинат партия комитетининг чиқарилаётган маҳсулот турларини кўпайтириш ва сифатини яхшилаш борасидаги иши етарли эмас, деб баҳоланди. Партия комитети зиммасига раҳбарлик, жамоат ташкилотлари билан биргаликда мавжуд ишлаб чиқариш қувватларидан самарали фойдаланиш, чиқарилаётган сут маҳсулотларининг сифатини яхшилаш ва турларини кўпайтириш, ишлаб чиқариш бўлинмалари иши устидан амалий назоратни йўлга қўйиш, коммунистларнинг ўзлари бошчилик қилаётган жойлардаги ишнинг аҳволи учун масъулиятини кучайтириш юзасидан аниқ амалий тадбирлар ишлаб чиқиш топширилди.

Шунингдек, Тошкент шаҳар А. Икромов ноҳия партия комитети, ноҳия партия комитетлари, вилоят агросаноат уюшмасининг, колхоз ва совхозларнинг коммунист раҳбарларига кўрсатиб ўтилган камчиликларни бартараф этиш юзасидан топшириқлар берилди.

Вилоят партия комитети бюросининг мажлисида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг қарорига мувофиқ вилоят партия ташкилотида ўтказилаётган ҳисобот-сайлов кампаниясининг бориши ҳам кўриб чиқилди.

Бошланғич партия ташкилотларида йиғилишларга ўртача 85,1 фоиз киши келган, 16 минг 79 киши сўзга чиққан, улардан 2546 нафари (15,8 фоизи) партиясизлардир.

Цех партия ташкилотларида бўлган йиғилишларда ҳисобда турган коммунистларнинг 86,5 фоизи қатнашди, улардан 12122 киши сўзга чиқди.

Бошланғич партия ташкилотлари котибларининг 66 фоиздан ортиғи ва цех партия ташкилотлари котибларининг 55 фоизи икки ва ундан ортиқ номзоддан муқобил асосда сайланди.

Бошланғич ва цех партия ташкилотларидаги йиғилишларда юқори партия органлари таркибига, шаҳар, ноҳия, XXVII Тошкент шаҳар ва XXIV Тошкент вилоят ҳисобот-сайлов партия конференцияларига, Ўзбекистон Компартиясининг XXII съездига, КПССнинг XXVIII съездига 6 мингдан ортиқ киши делегат қилиб кўрсатилди. Улар орасида ишчилар ва оддий колхозчилар, партия, совет, касаба уюшма, комсомол ходимлари, хўжалик раҳбарлари бор.

Партиявий ишнинг турли йўналишлари бўйича 32318 танқидий мулоҳаза ва таклифлар айтилди, улардан 5659 таси (17,5 фоизи) партия ишини қайта қуриш масалалари, 1518 (4,7 фоизи) КПССнинг программа ва Устави, 2002 (6,2 фоизи) — КПСС Марказий Комитетининг партия XXVIII съездига Ҳаракат дастурига доир танқидий мулоҳаза ва таклифлардир.

Бектемир, Янгийўл, Коммунистик ноҳиялари, Янгийўл шаҳар партия ташкилотини ташкил этиш юзасидан ташкилий-партия конференциялари бўлиб ўтди, улар шаҳар ва ноҳия ҳисобот-сайлов партия конференцияларига тайёргарлик кўриш ҳамда ўтказишда вилоят партия ташкилоти танлаган йўл тўғрилигини кўрсатди.

Шу билан бирга бошланғич ва цех партия ташкилотларидаги ҳисобот-сайлов йиғилишлари бир қатор жойларда етарли тайёргарлик кўрилмасдан, коммунистларнинг фаоллигисиз, эскича тартибда ўтди. Бу йиғилишлардаги ҳисобот маърузаларида партия бюроси ва партия комитетлари фаолияти чуқур таҳлил қилинмади, ҳозирги вақтда жамиятимиз ва вилоятда юз бераётган мураккаб жараёнлар четлаб ўтилди.

Янгийўл шаҳри, Коммунистик, Ғалаба, Пискент, Калинин ноҳиялари партия ташкилотларида амалий таклифлар ва мулоҳазалар кам айтилди.

Бекобод, Калинин, Чиноз ноҳияларида бўлган йиғилишларда коммунистлар кам қатнашди.

Вилоят партия ташкилотидаги ҳисобот-сайлов мавсумининг бориши вилоят ва маҳаллий матбуотда етарли даражада ёритилмади, йиғилишлар тўғрисида репортажлар кам бўлди, юқори партия ташкилотларининг сайлаб қўйиладиган органлари таркибига кўрсатилган, партия конференциялари, Ўзбекистон Компартиясининг XXII съезди, КПССнинг XXVIII съездига делегат қилиб сайлаш учун тавсия қилинган номзод коммунистлар тўғрисида очерклар кам ёзилди.

Қабул қилинган қарорда вилоят партия комитетининг бўлимлари, шаҳар, ноҳия партия комитетларига вилоят партия ташкилотида ҳисобот-сайлов мавсумини муваффақиятли якунлаш учун ҳамма чораларни кўриш топширилди.

Вилоят партия комитети бюросининг мажлисида вилоят ижтимоий-сиёсий ҳаётининг бошқа баъзи масалалари ҳам муҳокама қилинди.

• Ноҳия ва шаҳар партия ҳисобот-сайлов конференциялари

АНГРЕН ШАҲРИ

XXVIII Ангрен шаҳар ҳисобот-сайлов партия конференцияси бўлиб ўтди.

Конференцияда тўғридан-тўғри овоз бериш билан икки номзоддан Н. Г. Носков ва Б. Р. Расулов шаҳар партия комитетининг биринчи ва иккинчи котиблари ҳамда бюро аъзолари, Д. Абдуллаева шаҳар партия комитетининг котибаси ва бюро аъзоси этиб сайландилар.

Шаҳар партия комитети ва шаҳар партия ташкилотининг назорат-тафтиш комиссияси, XXIV Тошкент вилоят ҳисобот-сайлов конференциясига делегатлар сайланди. Ўзбекистон Компартиясининг XXII съездига, КПССнинг XXVIII съездига делегат қилиб сайлаш учун номзодлар, юқори партия ташкилотларининг сайлаб қўйиладиган органлари таркибига номзодлар тавсия қилинди.

Шаҳар партия комитетининг бўлиб ўтган пленумида бюро сайланди, «Ангренская правда» — «Ангрен ҳақиқати» шаҳар газетасининг муҳаррири тасдиқланди.

Шунингдек, шаҳар партия ташкилоти назорат-тафтиш комиссиясининг пленуми ҳам бўлди. Пленум илгари шаҳар партия комитети ҳузуридаги партия комиссиясининг раиси бўлиб ишлаган Ю. П. Шибаевни комиссия раиси этиб сайлади.

Конференцияда Ўзбекистон Компартияси Тошкент вилоят комитетининг котиби В. Г. Гордиенко нутқ сўзлади.

ҒАЛАБА НОҲИЯСИ

XXXIV Ғалаба ноҳия ҳисобот-сайлов партия конференцияси бўлиб ўтди.

Конференцияда тўғридан-тўғри овоз бериш билан Р. И. Каримов ноҳия партия комитетининг биринчи котиби ва бюро аъзоси, М. Т. Тиллабоев ноҳия партия комитетининг иккинчи котиби ва бюро аъзоси, Л. Б. Горина ноҳия партия комитетининг котибаси ва бюро аъзоси этиб сайландилар.

Ноҳия партия комитети ва ноҳия партия ташкилотининг назорат-тафтиш комиссияси, XXIV Тошкент вилоят ҳисобот-сайлов конференциясига делегатлар сайланди. Ўзбекистон Компартиясининг XXII съезди, КПССнинг XXVIII съездига делегат қилиб сайлаш учун номзодлар, юқори партия ташкилотларининг сайлаб қўйиладиган органларининг таркибига номзодлар тавсия қилинди.

Ноҳия партия комитетининг бўлиб ўтган пленумида бюро сайланди. «Ленин йўли» ноҳия газетасининг муҳаррири тасдиқланди.

Ноҳия партия ташкилоти назорат-тафтиш комиссиясининг пленуми бўлди. Пленум илгари ноҳия партия комитети ҳузуридаги партия комиссиясининг раиси бўлиб ишлаган А. Ҳожиқуловни комиссия раиси этиб сайлади.

Конференция ишида Ўзбекистон Компартияси Тошкент вилоят комитети бюроси аъзолигига номзод, вилоят партия комитети ҳузуридаги партия назорати комиссияси раиси И. И. Федоринов қатнашди.

Диққат! Меҳр-шафқат ҳақида мулоқот

Сўнгги пайтларда кишиларимиз орасидаги оқибат, меҳр-шафқат ҳақида кўп гапирилаяпти. Жумҳуриятимизда, шу жумладан, Тошкент шаҳри ва вилоятида ҳам ана шу мақсадларда турли жамғармалар тузилиб, кўплаб ногиронлар, бева-бечоралар, кўп болали оилалар, етим-есирлар, ёлғиз одамларга моддий, маънавий ва тиббий ёрдам кўрсатилмоқда. Лекин ҳали Тошкент шаҳри ва вилоятимизда ёрдамга муҳтож одамларнинг жуда кўп муаммолари ҳал этилмай турибди.

Ўзбекистон телевидениесининг Тошкент шаҳри ва вилояти учун кўрсатувлар Бош редакцияси ижодий ходимлари 11 май куни соат 19.05 да ойнаи жаҳон орқали телетомошабинлар билан «Меҳр шафқат ҳақида мулоқот» номли кўрсатувни ўтказади. Унда Ленин номидаги Бутуниттифоқ болалар жамғармасининг жумҳурият бўлими, меҳрибонлик жамғармаси, Қизил ярим ой жамияти, меҳр-шафқат ва саломатлик жамғармаси, жумҳурият ижтимоий таъминот бошқармасининг мутасаддилари қатнашадилар. Қандай одамларга моддий ёрдам кўрсатилади? Ногиронларнинг аҳволини яхшилаш учун қандай имтиёзлар бор? Кўп болали оилалар қандай ҳуқуқларга эга? Пенсия ва нафақа қай тарзда белгиланади. Жамғармалардан тушаётган маблағдан кимлар фойдаланади.

Сиз ана шу ва шунга ўхшаш ўзингизни қизиқтирган барча саволларга 11 май куни соат 19.05 дан бошлаб бўладиган кўрсатув орқали жавоб олишингиз мумкин. Телефонлар: 41-00-01, 41-01-62, 41-92-86, 41-92-76.

Муҳаррир Н. НАСИМОВ.

Р. — 03210. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Д. — 1789. Индекс: 64684. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12